
Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 31, No 1 (2026)

Special Issue: Counseling and Positive Psychology in dialogue: Encounters, narratives, challenges, a tribute to Professor Anastassios Stalikas

The socio-psychological construction of friendship in middle adolescence

Vasilis Tsitos, Anna Mantoglou

doi: [10.12681/psy_hps.45301](https://doi.org/10.12681/psy_hps.45301)

Copyright © 2026, Vasilis Tsitos, Anna Mantoglou

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Tsitos, V., & Mantoglou, A. (2026). The socio-psychological construction of friendship in middle adolescence. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 31(1), 185–205.
https://doi.org/10.12681/psy_hps.45301

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ | RESEARCH PAPER

Η κοινωνιοψυχολογική κατασκευή της φιλίας στη μέση εφηβεία

Βασίλης ΤΣΙΤΟΣ¹, Άννα ΜΑΝΤΟΓΛΟΥ¹¹ Τμήμα Ψυχολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πάντειον Πανεπιστήμιο

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	ΠΕΡΙΛΗΨΗ
Φιλία Έμφυλες αναπαραστάσεις Κοινωνικομορφωτικό επίπεδο Περιοχή κατοικίας Μέση εφηβεία	Οι φιλίες ως θετικές σχέσεις αποτελούν πεδίο μελέτης και της Θετικής Ψυχολογίας. Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση των αναπαραστάσεων της φιλίας, σε 920 μαθητές/τριες (15-17 ετών), υπό την επίδραση του φύλου, του κοινωνικομορφωτικού επιπέδου και της περιοχής κατοικίας (Αθήνα/επαρχία). Οι εφηβικές φιλίες αποτελούν εθελοντικές σχέσεις εμπιστοσύνης, χαράς και αλληλεγγύης. Οι μαθητές/τριες γενικών λυκείων, από τις περιφερειακές ενότητες Αττικής, Εύβοιας, Ηλείας και Αρκαδίας, κατέγραψαν τρεις λέξεις/φράσεις σχετικά με το τι σημαίνει η φιλία. Η καινοτομία της έρευνας έγκειται στο ότι, μέσω της μεθόδου της παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών (FCA), δίνεται η ευκαιρία στους εφήβους να καταγράψουν τις αντιλήψεις τους για τη φιλία προσφέροντας νέα γνώση για το θέμα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η φιλία στη μέση εφηβεία αναπαρίσταται ως ιδανική διαπροσωπική σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης, αγάπης, καλής παρέας και βοήθειας. Τα κορίτσια προσλαμβάνουν τη φιλία κυρίως ως σχέση συναισθηματικής επικοινωνίας, ασφάλειας και αγάπης. Οι φιλίες των αγοριών βιώνονται με όρους περιπλάνησης, ενώ η παραδοσιακή αρρενωπή ταυτότητα μειώνει τη συναισθηματική περιγραφή της φιλίας. Το κοινωνικομορφωτικό επίπεδο των γονέων και η περιοχή κατοικίας τροποποιούν την κοινωνιοψυχολογική κατασκευή της φιλίας. Οι έφηβοι της επαρχίας με χαμηλή κοινωνική προέλευση, βιώνουν συχνότερα πιο βαθιά την ισοτιμία, την αξιοπιστία και τη βοήθεια στις φιλίες. Αντίθετα, οι έφηβοι της Αθήνας με υψηλή κοινωνική προέλευση, αναπαριστούν τις φιλίες κυρίως ως σχέσεις ευχάριστης παρέας και ενίσχυσης της ατομικής τους εικόνας. Εν κατακλείδι, οι εφηβικές φιλίες δεν αποτελούν απλά ατομικά οικοδομήματα ελεύθερης επιλογής, αφού το φύλο, η κοινωνική προέλευση και η περιοχή κατοικίας τροποποιούν τις αναπαραστάσεις και τα βιώματα της φιλίας.
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	
Βασίλης Τσίτος Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο Λεωφόρος Ανδρέα Συγγρού 136 17671 Καλλιθέα v_tsitos@panteion.gr	

Η φιλία έχει μελετηθεί λιγότερο από κάθε άλλη διαπροσωπική σχέση (Blatterer, 2015· Newcomb & Bagwell, 1995), ενώ το γεγονός πως δεν υπάρχει μια κοινά αποδεκτή θεωρία φιλίας και ένας συγκεκριμένος ορισμός της έννοιά της, κάνει κάθε προσπάθεια για την μελέτη της να είναι δεκτική κριτικής (Perlman, 2017). Ωστόσο, τη δεκαετία του 1970 άρχισε να εκδηλώνεται το ενδιαφέρον για τη μελέτη των φιλικών σχέσεων λόγω της ραγδαίας αύξησης των κοινωνικών δικτύων, της αλλαγής της δομής της οικογένειας, του ατομικισμού και της μοναξιάς (Maisonpneuve, 2004/2007). Η μελέτη της φιλίας είναι εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση, διότι πολλές συμπεριφορές των φίλων είναι οπτικές και μη αναγώγιμες, «αφού καμία περιγραφή των βλεμμάτων, των χειρονομιών, και των τόνων της φωνής δεν μπορεί ποτέ να είναι πλήρης και έτσι καμία περιγραφή δεν μπορεί να μεταδώσει το αν αυτές αφορούν μια πράξη φιλίας ή όχι» (Νεχαμάς, 2016/2019, σ. 215). Η δυστοκία των μελετητών να καταλήξουν σε ένα γενικά αποδεκτό ορισμό της φιλίας, σχετίζεται με το ότι η φιλία επηρεάζεται από τη ρητή και την άρρητη επικοινωνία, τις έμφυλες, πολιτισμικές, ταξικές και κοινωνικές διαφοροποιήσεις των μελών της σχέσης. Η μελέτη της φιλίας θα χρειαζόταν μια διεπιστημονική προσέγγιση που θα περιλαμβάνει τη συνεισφορά της ψυχολογίας,

της κοινωνικής ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της ανθρωπολογίας, αλλά και πάλι δεν θα υπάρξει ποτέ μια επιστήμη των σχέσεων, όπως αυτή των φυσικών επιστημών (Hinde, 1995). Έχουν δοθεί εκατοντάδες ορισμοί της φιλίας (Fehr, 1996). Θεωρούμε ως πληρέστερο τον ορισμό του Wright (1984), σύμφωνα με τον οποίο, «Η φιλία ορίζεται ως σχέση που περιλαμβάνει εθελοντική ή αβίαστη αλληλεπίδραση στην οποία τα μέλη ανταποκρίνονται το ένα στο άλλο προσωπικά, δηλαδή, ως μοναδικά άτομα μάλλον παρά ως μια ενότητα από διακριτά γνωρίσματα ή μόνο ως ρόλοι που κατέχουν αυτά τα γνωρίσματα» (σ. 119). Η διάκριση μεταξύ προσώπου και συμπεριφοράς είναι κομβικής σημασίας για τη φιλία, σηματοδοτώντας τις κατοπινές έρευνες (Hays, 1988). Τα νοήματα και οι πρακτικές της φιλίας δεν είναι ίδια για κάθε ηλικία και φύλο, όσο και αν αναγνωρίζεται πως η εμπιστοσύνη και η ισοτιμία διατρέχουν εγκάρσια τη φιλία, ανεξάρτητα από ηλικιακή κατηγορία, φύλο και κοινωνικομορφωτικό επίπεδο (Maisonneuve, 2004/2007).

Οι φιλίες στην εφηβική ηλικία συνιστούν εξόχως κομβικές σχέσεις. Η εφηβεία είναι η περίοδος της ζωής όπου ο κόσμος των εμπειριών και των πεποιθήσεων της παιδικής ηλικίας απαιτεί επαναξιολόγηση, ώστε να καταστεί δυνατή η συμμετοχή στην κοινωνία των ενηλίκων (Hayes, 2010). Δεδομένα από έρευνες υποδεικνύουν ότι η εφηβεία διαρκεί από τα 10 έως τα 25 έτη. Η περίοδος αυτή, της αναδυόμενης ενηλικίωσης, σηματοδοτείται και από την διερεύνηση της ταυτότητας μέσω των φιλικών σχέσεων (Arnett, 2016· Γαλανάκη, 2023), αλλά διαρκεί και έως τα 30 έτη όπου συνεχίζεται η ανάπτυξη των λειτουργιών του εγκεφάλου που σχετίζονται με τη ρύθμιση του συναισθήματος και των κοινωνικών σχέσεων (Sawyer, et al., 2018). Οι έφηβοι στηρίζονται περισσότερο στις φιλίες για συναισθηματική στήριξη, αναζήτηση αξιών και εκμάθηση δεξιοτήτων που τους προσφέρουν οι φίλοι· άλλωστε το 50% του ελεύθερου χρόνου οι έφηβοι το περνούν με φίλους και μόνο το 20% με γονείς και αδέρφια (Craig & Baucum, 2008). Οι σημαντικότεροι προβλεπτικοί δείκτες για την έναρξη και διατήρηση της καλύτερης φιλίας στη μέση εφηβεία (14-17 ετών) είναι η συνύπαρξη οικειότητας, η ανταπόκριση στις επιθυμίες και τις ανάγκες του άλλου, συνήθως η ίδια ηλικία, τα κοινά ενδιαφέροντα, η ομοιότητα, η συμπληρωματικότητα, και η σταθερότητα της φιλίας στο χρόνο (Berndt, 1982· Rubin, Bukowski, & Parker, 2006). Στην ελληνική βιβλιογραφία συναντάμε ορισμένες έρευνες για τις φιλικές σχέσεις παιδιών και εφήβων, οι οποίες χρησιμοποιούν ψυχομετρικά εργαλεία και διάφορες κλίμακες για τις λειτουργίες της φιλίας, ώστε να διαπιστωθεί εάν και κατά πόσο οι υψηλές οι βαθμολογίες στις κλίμακες συσχετίζονται με διάφορες πτυχές της ποιότητας των γονεϊκών σχέσεων (Βαϊράμη, 2005), ή τον κοινωνικό εκφοβισμό (Καλάτη, 2005). Σημαντική, επίσης, είναι η εργασία του Πεζηρκιανίδη (2020) για τη Δημιουργία ενός θεωρητικού Μοντέλου για τις φιλικές σχέσεις ενηλίκων υπό το πρίσμα της Θετικής Ψυχολογίας. Η καινοτομία της παρούσας έρευνας συνίσταται στο ότι έρχεται να συμπληρώσει ένα σημαντικό κενό στην ελληνική βιβλιογραφία, αφού μέσω της μεθόδου της παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών (FCA), επιχειρείται η αναπαραστασιακή προσέγγιση της φιλίας στην εφηβική ηλικία. Περαιτέρω, η έρευνα διαπιστώνει ότι ο ρόλος του φύλου, της περιοχής κατοικίας και της κοινωνικής προέλευσης των μαθητών/τριών της μέσης εφηβείας τροποποιούν τις αντιλήψεις τους για την έννοια της φιλίας.

Έμφυλες διαφορές στις φιλίες των εφήβων

Ο διαφορετικός τρόπος που βιώνονται οι φιλίες της μέσης εφηβείας συνδέεται με τα κυρίαρχα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς για αγόρια και κορίτσια σε σχέση με την ταυτότητα του φύλου τους (Fehr, 2012· Furman & Rose 2015· Hall, 2011). Αν και έχει διατυπωθεί η άποψη ότι οι άνδρες βιώνουν τη φιλία «πλάι - πλάι» και οι γυναίκες «πρόσωπο με πρόσωπο» (Wright, 1982), εντούτοις όσο η φιλία γίνεται όλο και πιο στενή οι διαφορές αμβλύνονται (Hays, 1988· Wright, 1982). Η Jackson-Dwyer (2014) διακρίνει σε συνεργατικές τις φιλίες των αγοριών και σε συναισθηματικές αυτές των κοριτσιών. Ενώ, η Dunn (2004) χαρακτηρίζει επεκτατικές ως προς τις δραστηριότητες τις φιλίες των αγοριών και εντατικές αυτές των κοριτσιών ως προς το βάθος της οικειότητας. Η αυτοαποκάλυψη και η παροχή συναισθηματικής στήριξης αποτελούν και για τα δύο φύλα πρωτοτυπικές προσδοκίες για την ικανοποίηση από τη φιλία (Fehr & Harasymchuk, 2017). Ωστόσο, τα κορίτσια εκδηλώνουν αυξημένη αυτοαποκάλυψη και οικειότητα, σε σύγκριση με τα αγόρια, τα οποία αναφέρουν περιορισμένα πεδία συζητήσεων (Pearce, Machin, & Dunbar, 2021), ενώ αποφεύγουν τις σωματικές επαφές

(Kehily, 2002/2008). Τα αγόρια τείνουν να αποφεύγουν την αυτοαποκάλυψη και την εκδήλωση στοργής, επειδή δεν συνιστά παραδοσιακά αρρενωπή στάση (Beutel & Kirkpatrick-Johnson, 2004· Τσίτος, 2022), όπως και για λόγους ομοφοβίας (Connell, 2005· Kehily, 2002/2008). Ορισμένες ποσοτικές έρευνες, εσφαλμένα, θεωρούν ότι οι υψηλότερες βαθμολογίες των κοριτσιών σε κλίμακες μέτρησης της φιλίας αποτυπώνουν το γεγονός ότι βιώνουν ποιοτικότερες φιλίες. Αντίθετα, στις ποιοτικές έρευνες οι διαφορές των δύο φύλων ως προς την έκφραση οικειότητας στις φιλίες είναι σχεδόν μηδαμινές (Goodwin, 2002· Xiao, Hashi, Korous, & Eisenberg, 2019).

Η Way (2011, 2013) κατέρριψε τις παραδοχές του 20^{ου} αιώνα και των αρχών του 21^{ου} περί συναισθηματικού ελλείμματος των αγοριών στις φιλίες τους και της δήθεν επικέντρωσής τους στον ανταγωνισμό και τα επιτεύγματα, αφού τα αγόρια, «αισθάνονται χαμένα» (Way, 2013, σ. 201) χωρίς τους καλύτερους φίλους τους. Εν τέλει, δεν διαφέρουν οι ανδρικές από τις γυναικείες φιλίες, αλλά η εκάστοτε κοινωνικά και ιστορικά αντιλαμβανόμενη ποιότητα της φιλίας. Οπότε, οι γυναικείες φιλίες θα θεωρούνταν κατώτερες σε μια πρακτικολειτουργικά επικεντρωμένη αντίληψη της ποιότητας της φιλίας και οι ανδρικές ανώτερες. Αντίστροφα, οι γυναικείες φιλίες θα θεωρούνταν ποιοτικά ανώτερες σε μια κοινωνία, εάν η θετική επικέντρωση της φιλίας ήταν συναισθηματικά και διαπροσωπικά εστιασμένη (Wright, 1982).

Η επιρροή του κοινωνικομορφωτικού επίπεδου των γονέων στις εφηβικές φιλίες

Οι φιλίες σε καμιά περίπτωση δεν είναι τυχαίες, ενώ η κοινωνική διαστρωμάτωση επιδρά καθοριστικά στη διαμόρφωση της ταυτότητας με βάση την οποία γίνονται αντιληπτές και βιώνονται οι διαπροσωπικές σχέσεις (Crosnoe, 2000). Η μελέτη της ταξικής διαστρωμάτωσης στην ποιότητα των φιλικών σχέσεων, έχει αγνοηθεί ή διεξαχθεί αποσπασματικά και πάντα σε λίγα και μη αντιπροσωπευτικά δείγματα με αποτέλεσμα τα ευρήματα να είναι συγκρουόμενα (Malacarne, 2017· van der Poel, 1993· Vincent, Neal, & Idbal, 2018). Ακόμα και μέχρι το 2015, οι σχετικές έρευνες είναι εξαιρετικά σπάνιες (Hjalmarsson & Mood, 2015). Η εστίαση του ενδιαφέροντος των ψυχολογικών ερευνών στη μελέτη των ατομικών χαρακτηριστικών των αλληλεπιδράσεων, αγνοώντας τις επιπτώσεις της κοινωνικής ένταξης και της κοινωνικής θέσης των ανθρώπων στη δυναμική των φιλικών σχέσεων, καθιστά τις μελέτες αυτές ανεπαρκείς (Allan, 1996/2011· Doise, 2009). Βέβαια, στον εργαλειοκόσμο που κυριαρχούν οι οικονομικές αξίες και ο προσανατολισμός της εκπαίδευσης στην οικονομία της αγοράς, είναι αδύνατον να μην δοκιμάζονται οι φιλικές σχέσεις (Hollingworth, 2019). Σε σχετικές μελέτες έχει διαπιστωθεί πως οι μαθητές/ριες των κατωτέρων κοινωνικοοικονομικά τάξεων παρουσιάζουν περισσότερα ψυχοσωματικά συμπτώματα και ανασφάλειες (Due, et al., 2003). Αντίθετα, το υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο των γονέων συνδέεται θετικά με την ποιότητα της φιλίας, ενώ οι έφηβοι που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο, αξιολογούν ως λιγότερο ικανοποιητικές τις φιλίες τους (Giordano 1998· House, 1987), εκδηλώνοντας αυξημένη συχνότητα συγκρούσεων σε αυτές (Σκαπινάκης κ. ά., 2007· Li, et al., 2020). Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι οι έφηβοι που προέρχονται από φτωχά στρώματα ενστερνίζονται την απόδοση των κοινωνικών ανισοτήτων, που επιβάλλονται από την κυρίαρχη ιδεολογία, ως ατομικό τους μειονέκτημα (Manstead, 2018· Neugarten, 1946), οπότε δυσκολεύονται να λειτουργήσουν εύκολα στις διαπροσωπικές τους σχέσεις (Perez-Felkner, 2013). Το κοινωνικομορφωτικό επίπεδο προκαλεί έμφυλη διαφοροποίηση στην πρόσληψη της φιλίας. Τα κορίτσια, λόγω της φτώχειας των γονέων τους, διατηρούν λιγότερο θετική εικόνα για τον εαυτό τους, και μεγαλύτερα επίπεδα μοναξιάς, αναφέροντας λιγότερη ικανοποίηση από τις φιλίες τους (Baiooco, et al., 2018) ενώ, τα αγόρια αντίστοιχης κοινωνικής προέλευσης, υιοθετούν αμυντικά και πολεμοχαρή χαρακτηριστικά, οπότε αντιμετωπίζουν προβλήματα επικοινωνίας στις φιλίες (Jankowski 1991· McLanahan & Booth, 1989· Way, 2013). Αντίθετα, οι άνθρωποι από μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα σχετίζονται με ποιοτικότερες φιλίες, κατά την ορολογία των συγγραφέων ορισμένων ερευνών, διότι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους απρόσβλητο από απειλές της καθημερινής υλικής διαβίωσης (Côté, House & Willer, 2015), ικανοποιώντας ανάγκες και ενδιαφέροντα (Stephen, Markus & Phillips, 2014). Αντίθετα, άλλες έρευνες καταλήγουν ότι οι εργατικές και αγροτικές τάξεις στην Ευρώπη, στη Νότιο Αμερική και την Ασία αναπαριστούν τις φιλίες τους συχνότερα με όρους αμοιβαίας παροχής εξυπηρέτησης και βοήθειας (Boyden, , 2019· Flanagan & Levine, 2010).

Η επίδραση της περιοχής κατοικίας στις φιλίες των εφήβων

Ακόμη πιο σπάνιες είναι οι μελέτες που έχουν ασχοληθεί με την επίδραση του επαρχιακού ή αστιακού χαρακτήρα της διαμονής των ανθρώπων στις φιλίες τους (Crowe, 1981· Myers, 2016· Reiss, 1959). Γενικά, οι πληθυσμοί των επαρχιών χαρακτηρίζονται από ετερογένεια, ανταγωνισμό και ποικίλες διαφοροποιήσεις (McGrath & Gabhainn, 2007· Papataxiarchis, 1991). Ωστόσο, οι ελάχιστες σχετικές μελέτες έχουν διχάσει τους ερευνητές (Fischer, 1982b· Fehr, 2008). Στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό νότο, συνυπάρχουν ιδιοκεντρικά και αλλοκεντρικά ύψη οργάνωσης των διαπροσωπικών σχέσεων, ενώ ειδικά στις επαρχίες, συχνότερα επικρατούν οι συλλογικές αξίες (Apostolou, et al., 2020· Hofstede, 2011· Καφέτσιος, 2008). Στις επαρχίες κυριαρχούν οι φίλιες εμπιστοσύνης και όχι οι φιλίες αυτοαποκάλυψης, όπως συμβαίνει στις μεγαλουπόλεις της δυτικής Ευρώπης και της βορείου Αμερικής, λόγω του ότι οι οικογένειες της επαρχίας ασκούν έλεγχο στις φιλίες των μελών τους, ενώ η αραιή πυκνότητα κατοίκησης και η θεατότητα των ανθρώπων συνιστούν περιοριστικούς παράγοντες των φιλικών σχέσεων (Amato, 1993· Patacchini, Picard, & Zenou, 2015).

Η παρούσα έρευνα: Υποθέσεις

Ο στόχος της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη της κοινωνιοψυχολογικής κατασκευής της φιλίας στη μέση εφηβεία μέσω της διερεύνησης της έμφυλης αναπαράστασης της και της ανίχνευσης τυχόν διαφορών στην πρόσληψη της φιλίας των μαθητών/ριών, ως συνισταμένη του κοινωνικομορφωτικού επίπεδου των γονέων και του αστιακού - επαρχιακού χαρακτήρα της κατοικίας τους. Στην έρευνα, χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο της παραγωγής λόγου των εφήβων με ελεύθερο συνειρμό, που μας επιτρέπει να αφουγκραστούμε τα ίδια τα πρόσωπα της έρευνας, των οποίων τα λόγια απηχούν τις απλολαϊκές ιδεατές προσδοκίες και αντιλήψεις της φιλίας, όπως τις προσλαμβάνουν οι ίδιοι οι έφηβοι (Fehr & Harasymchuk, 2017).

Συγκεκριμένα υποθέσαμε ότι:

1. Οι έφηβοι της μέσης εφηβείας θα διατηρούν μια εξιδανικευμένη εικόνα για τη φιλία στηριγμένη στην εμπιστοσύνη, την καλή παρέα, την οικειότητα, την αλληλεγγύη και τη συναισθηματική στήριξη.
2. Τα κορίτσια αναμένεται να εκφραστούν γλωσσικά πιο πλούσια, εστιάζοντας στη συναισθηματική δέσμευση και την αυτοαποκάλυψη, ενώ η παραγωγή λόγου των αγοριών θα είναι λεκτικά λιτή και θα αναφέρονται συχνότερα στο φιλικό πράττειν.
3. Ενδεχομένως, οι έφηβοι με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων θα αναφερθούν συχνότερα σε συγκρούσεις, χωρίς να αποκλείεται να προσλαμβάνουν τη φιλία κυρίως ως αλληλέγγυο δεσμό εγγύτητας. Αντίθετα, οι έφηβοι με μεσαίο και υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων θα αναπαριστούν τις φιλίες τους εστιάζοντας συχνότερα στις δραστηριότητες τους ελεύθερου χρόνου. Ωστόσο, είναι δύσκολο να γνωρίζουμε εκ των προτέρων σε ποιες λειτουργίες ή συμπεριφορές της φιλίας θα εστιάζουν οι έφηβοι διαφορετικής κοινωνικής υπαγωγής, λόγω έλλειψης αντιπροσωπευτικότητας των δειγμάτων των σχετικών ερευνών διεθνώς και απουσίας ανάλογων ερευνών στον Ελλαδικό χώρο.
4. Στην επαρχία οι έφηβοι, ενδεχομένως λόγω της υπερίσχυσης των συλλογικών αξιών, θα εστιάζουν στην αλληλέγγυα εκδοχή των φιλικών σχέσεων, ενώ στην Αθήνα προβλέπεται ότι η φυσική εγγύτητα θα λειτουργεί διευκολυντικά ως προς τη συχνότητα των επαφών στις φιλίες. Αλλά, αδυνατούμε να προβούμε σε σαφείς υποθέσεις, διότι τα πορίσματα για την επίδραση του αστιακού ή επαρχιακού χαρακτήρα της διαμονής στην πρόσληψη και βίωση των φιλικών σχέσεων έχουν, κυριολεκτικά, διχάσει τους ερευνητές.

¹ Αστιακός: η πόλη ως οικιστικό συγκρότημα (urban), σε αντιδιαστολή με το αστικός, που εκτός από την πόλη αναφέρεται και στην αστική τάξη

Μέθοδος

Συμμετέχοντες/σες

Στην έρευνα συμμετείχαν 920 μαθητές/τριες (15-17 ετών, Μ.Ο. = 16,4, Τ.Α. = ,845) γενικών λυκείων της Αθήνας και της επαρχίας. Το 49,2% του δείγματος (453 αγόρια/κορίτσια) κατοικούν στην Αθήνα και το 50,8% (467 αγόρια/κορίτσια) στην επαρχία. Τα 412 αγόρια της έρευνας αντιπροσωπεύουν το 44,8 του δείγματος, ενώ τα 508 κορίτσια το 55,2 του δείγματος. Παρατηρείται σχεδόν ίση εκπροσώπηση των δυο φύλων του δείγματος μεταξύ Αθήνας και επαρχίας, όπως και η ίση κατανομή του δείγματος στις περιοχές κατοικίας. Οι μαθητές/τριες της Αθήνας διαμένουν σε περιοχές διαφορετικού κοινωνικού επιπέδου (Πατήσια, Νέος Κόσμος, Άγιοι Ανάργυροι, Καματερό, Σεπόλια, Κουκάκι, Καλλιθέα, Παγκράτι, Νέα Σμύρνη, Νέα Φιλαδέλφεια, Φάληρο, Αμαρούσιον, Πεύκη - Λυκόβρυση, Κηφισιά, Φιλοθέη, Παλλήνη, Ραφήνα, Μαρκόπουλο, Παιανία, Εκάλη). Οι μαθητές/τριες της επαρχίας κατοικούν σε αστικές/ημιαστικές περιοχές και ορεινές αγροτικές περιοχές των περιφερειακών ενοτήτων Ηλείας, Εύβοιας και Αρκαδίας. Η επαφή με τους μαθητικούς πληθυσμούς έγινε κατόπιν επικοινωνίας με τις διευθύνσεις των λυκείων το έτος 2017 και οι απαντήσεις καταγράφηκαν στις αίθουσες διδασκαλίας των σχολείων.

Η κοινωνική προέλευση των μαθητών/ριών προέκυψε μέσω της συγχώνευσης των κατανομών της τυπικής εκπαίδευσης και της επαγγελματικής ταυτότητας των γονέων σε μια τρίτιμη μεταβλητή που ονομάστηκε: κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων, διότι δεν ζητήθηκε από τους εφήβους το ύψος του οικογενειακού εισοδήματος. Στο χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο ανήκουν οι γονείς που ασκούν τα επαγγέλματα των γεωργών/κτηνοτρόφων, των ειδικευμένων τεχνιτών/ριών, των χειριστών/ριών μηχανημάτων εξοπλισμού, των οδηγών, των ανειδίκευτων εργατών/ριών, των απασχολούμενων στις ένοπλες δυνάμεις ή τα σώματα ασφαλείας και των άνεργων, ενώ έχουν γραμματικές γνώσεις έως και την τρίτη γυμνασίου. Στο μεσαίο κοινωνικομορφωτικό επίπεδο αντιστοιχούν οι γονείς που απασχολούνται στην παροχή υπηρεσιών και είναι πωλητές/ριες, υπάλληλοι γραφείου δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα και όσοι/ες είναι τεχνολόγοι με τίτλο σπουδών ΚΑ.ΤΕ.Ε., ή Τ.Ε.Ι ή Ι.Ε.Κ. και εργάζονται ως μηχανικοί, τεχνολόγοι πλοίων, νοσηλεύτές/ριες κ.λπ., ενώ έχουν ολοκληρώσει το λύκειο ή και τις μεταλυκειακές σπουδές. Στο ανώτερο κοινωνικομορφωτικό επίπεδο συγκαταλέγονται όσοι/ες είναι επιστήμονες ή ειδικοί/ές με τίτλο σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης όπως π.χ. γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί, φυσικοί, εκπαιδευτικοί, καθώς και οι διευθυντές/ριες ή ανώτερα στελέχη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που είναι απόφοιτοι ΤΕΙ, ΑΕΙ ή έχουν τίτλους μεταπτυχιακών σπουδών. Το 30,9% των γονέων των μαθητών/τριών εντάσσεται στο χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο, το 42 % στο μεσαίο, και στο υψηλό το 27,1%.

Συλλογή δεδομένων

Ως προς τη διαδικασία, ζητήσαμε από τους μαθητές/τριες να γράψουν 3 λέξεις/φράσεις που τους έρχονται στο νου, όταν ακούν τη λέξη φιλία. Η διατύπωση της ερώτησης ήταν ως εξής: «Ποιες λέξεις ή φράσεις σου έρχονται στο μυαλό, όταν ακούς τη λέξη «φιλία» (γράψε τρεις)». Στο υλικό που συγκεντρώθηκε έγινε εξαντλητική καταγραφή όλων των λεκτικών δεδομένων και προχωρήσαμε σε *ανάλυση περιεχομένου των θεματικών κατηγοριών που προέκυψαν*. Για την οριστικοποίηση των θεματικών κατηγοριών ζητήσαμε τη συνδρομή τριών κριτών που είναι διδάκτορες κοινωνικής ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Οι αρχικές απαντήσεις ταξινομήθηκαν στις ίδιες θεματικές κατηγορίες από τους δύο κριτές σε ποσοστό 93,3%, οι υπόλοιπες λέξεις/φράσεις (6,7%), για τις οποίες υπήρξε διαφωνία μεταξύ των δύο κριτών, προτάθηκαν σε ένα τρίτο κριτή και διατηρήθηκε η ταξινόμηση με την οποία συμφωνούσαν τελικά οι δύο από τους τρεις κριτές.

Στατιστική ανάλυση

Για την επεξεργασία και ερμηνεία των λέξεων/φράσεων που καταγράφηκαν χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο της Παραγοντικής Ανάλυσης Αντιστοιχιών (FCA). Η μέθοδος εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που χρειάζεται λεξική ανάλυση ανοιχτών ερωτήσεων, προσφέροντας ολική εικόνα των σχέσεων μεταξύ των λέξεων και των

χαρακτηριστικών του πληθυσμού, ενώ απεικονίζει τα λεκτικά δεδομένα σε ένα δυσδιάστατο παραγοντικό διάγραμμα που επιτρέπει την ομαδοποίησή τους (Κιοσέογλου, 1992· Μπεχράκης, 1999). Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με τη βοήθεια του λογισμικού προγράμματος ανάλυσης δεδομένων *Systeme Portable l'Analyse des Données (SPAD)Q Version 5.0* (2001). Στην Ελλάδα η συγκεκριμένη μέθοδος έχει χρησιμοποιηθεί από τους Χρηστάκη και Χαλάτση (2010) για να διερευνηθεί η αναπαράσταση της φιλίας σε ενήλικους πληθυσμούς, αλλά και σε άλλες ερευνητικές εργασίες για να διαπιστωθούν αντιλήψεις, απόψεις, χαρακτηριστικά και αναπαραστάσεις για διάφορα θέματα της κοινωνικής ψυχολογίας (Παπαλεωνίδα & Μπεχράκης, 2007· Roroki & Madoglou, 2021).

Αποτελέσματα

Η κοινωνική αναπαράσταση της φιλίας

Οι απαντήσεις που παρήγαγαν οι ερωτώμενοι στην έρευνα ανέρχονται σε 2.608. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 94,5% των απαντήσεων που έπρεπε θεωρητικά να παραχθούν, εάν κάθε ερωτώμενος/η σημείωνε 3 απαντήσεις με λέξεις/φράσεις, (3 λέξεις/φράσεις X 920 άτομα = 2.760 απαντήσεις). Υπήρξαν 152 περιπτώσεις (5,5%) που ανήκουν στην κατηγορία «χωρίς απάντηση», διότι δεν σημειώθηκε μία ή και περισσότερες λέξεις/φράσεις από τις τρεις που ζητούνταν στην ερώτηση. Οι 2.608 απαντήσεις υποβλήθηκαν σε ανάλυση περιεχομένου που οδήγησε σε 280 ευρύτερες θεματικές κατηγορίες με κοινή εννοιολογική δομή, οι οποίες λόγω του πλήθους τους ταξινομήθηκαν σε 69 θεματικές κατηγορίες (70 με τη θεματική κατηγορία *χωρίς απάντηση*) (Συμπληρωματικό υλικό, Πίνακας 2). Οι θεματικές κατηγορίες προέκυψαν είτε με τη διατήρηση της ίδιας λέξης/φράσης των ερωτώμενων, όπου αυτό ήταν δυνατό, δηλαδή στις απαντήσεις που ήταν σύντομες ή μονολεκτικές, είτε κωδικοποιήθηκαν σε κατηγορίες μετά από νοηματική ενοποίηση των συνώνυμων λέξεων/φράσεων. Τέλος, οι λέξεις/φράσεις με αριθμητική συχνότητα μικρότερη από 5 εμφανίσεις ταξινομήθηκαν στη θεματική κατηγορία (*άλλα*). Κατόπιν, προχωρήσαμε σε μια δεύτερη ταξινόμηση, που συμπυκνώνει ακόμα περισσότερο τις 69 εννοιολογικά συναφείς θεματικές κατηγορίες σε εννέα τελικές θεματικές κατηγορίες, ώστε να προκύψουν οι λειτουργίες/συμπεριφορές που αντιστοιχούν στην κοινωνική αναπαράσταση της φιλίας των εφήβων, ανεξαρτήτως φύλου, κοινωνικομορφωτικού επιπέδου γονέων και περιοχής κατοικίας.

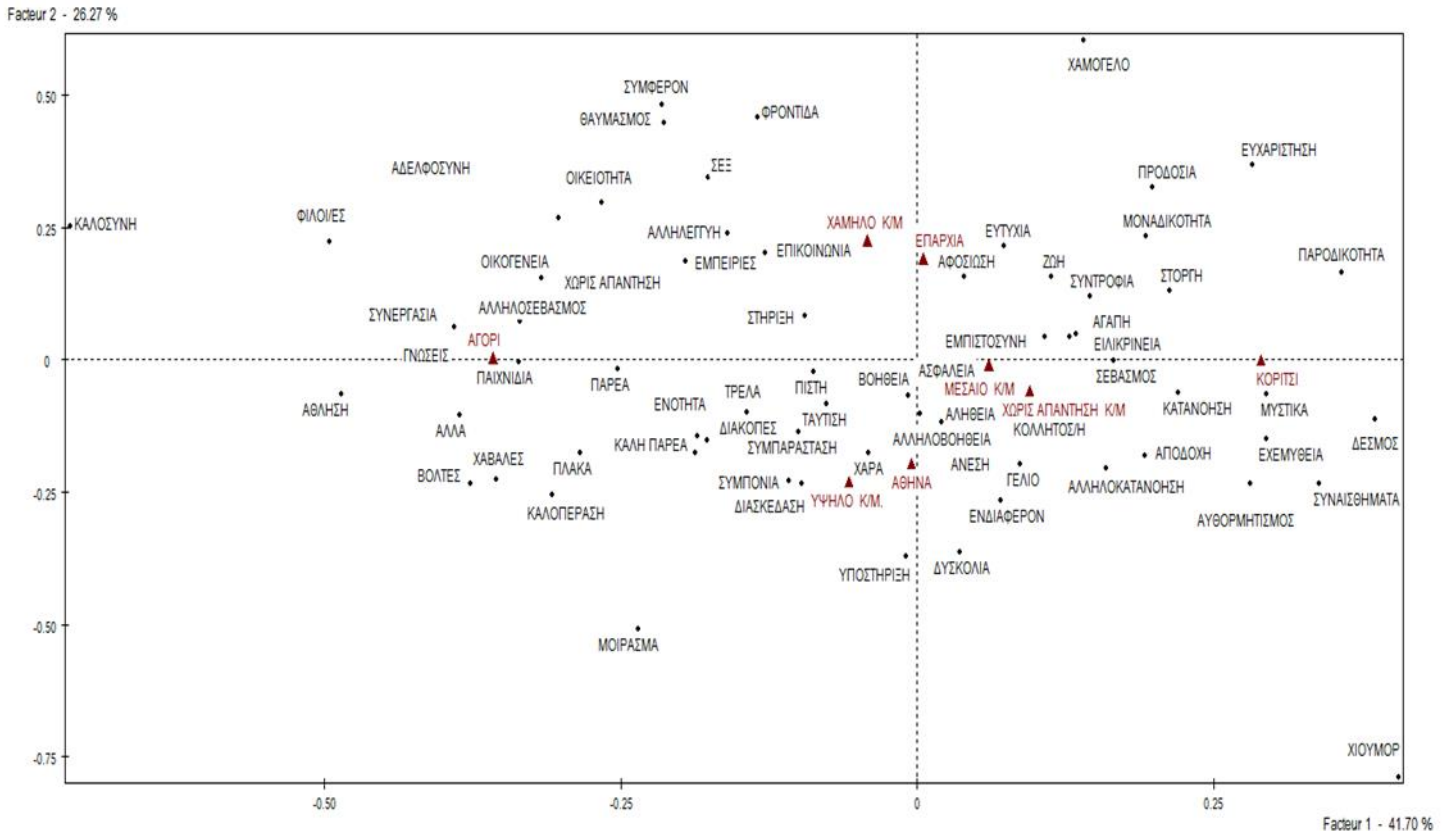
Σύμφωνα με τη συχνότητα των αναφορών των εφήβων, οι 9 τελικές θεματικές κατηγορίες της φιλίας, που σε πλάγια γραφή περιλαμβάνουν τις 69 θεματικές κατηγορίες από τις οποίες προέκυψαν, είναι: 1. Η Εμπιστοσύνη (*εμπιστοσύνη, ειλικρίνεια, ασφάλεια, εχεμύθεια, πίστη, μυστικά, αλήθεια, οικειότητα, άνεση, αποδοχή, αυθορμητισμός*), (29,8% του συνόλου των 2.608 λέξεων/φράσεων που γράφηκαν). 2. Η Καλή παρέα, (20,6%), (*διασκέδαση, παρέα, βόλτες, χαρά, γέλιο, πλάκα, καλοπέραση, συντροφιά, εμπειρίες, χαβαλές, ευτυχία, τρέλα, παιχνίδια, άθληση, ζωή, διακοπές, χαμόγελο, καλή παρέα, ευχαρίστηση, χιούμορ, σεξ, ομοφυλοφιλία*). 3. Η Αγάπη, (20,3%), (*αγάπη, αφοσίωση, ενδιαφέρον, συμπόνια, ανιδιοτέλεια, δεσμός, στοργή, συναισθήματα, φροντίδα, καλοσύνη*). 4. Η Συμπαράσταση, (12,6%), (*συμπαράσταση, στήριξη, βοήθεια, αλληλεγγύη, υποστήριξη, αλληλοβοήθεια, συνεργασία, μοίρασμα*). 5. Η Κατανόηση, (6,8%), (*κατανόηση, επικοινωνία, αλληλοκατανόηση, ταύτιση*). 6. Η Αδελφοσύνη, (4,5%), (*αδελφοσύνη, κολλητός/ή, φίλοι/ες, ενότητα, οικογένεια*). 7. Ο Σεβασμός, (3,4%), (*σεβασμός, αλληλοσεβασμός, μοναδικότητα, θαυμασμός, γνώσεις*). 8. Η Προδοσία, (1,9%), (*προδοσία, δυσκολία, παροδικότητα, συμφέρον*). 9. Άλλα, (0,1%), (*άντρας, στυλ, συμπέρασμα, ναρκωτικά*).

Διαφοροποιήσεις της έννοιας της φιλίας ως προς το φύλο, την περιοχή κατοικίας και το κοινωνικομορφωτικό επίπεδο των γονέων

Προκειμένου να προσδιοριστούν από την παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών οι αναπαραστασιακές διαφοροποιήσεις των μαθητών/ριών για την έννοια της φιλίας, χρησιμοποιήσαμε τις 70 θεματικές κατηγορίες, που προέκυψαν από τις αρχικές 280 θεματικές κατηγορίες, στις οποίες κατέληξε η πρώτη συμπύκνωση των 2608 λέξεων/φράσεων. Στον Πίνακα 1 (Συμπληρωματικό υλικό) έχουν ταξινομηθεί οι 70 θεματικές κατηγορίες για τη

φιλία ως προς τις μεταβλητές του φύλου, της περιοχής κατοικίας και του κοινωνικομορφωτικού επίπεδου των γονέων των μαθητών/τριών με φθίνουσα αριθμητική και ποσοτική σειρά.

Σχήμα 1. Παραγοντικό διάγραμμα (1,2) της αναπαράστασης της φιλίας ως προς το φύλο, την περιοχή κατοικίας και το κοινωνικομορφωτικό επίπεδο των γονέων

Η παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών, που εφαρμόστηκε στα δεδομένα του Πίνακα 1, ανέδειξε δύο βασικούς παραγοντικούς άξονες (Σχήμα 1), οι οποίοι ερμηνεύουν το 67,97 % του ποσοστού αδράνειας. Οι θεματικές κατηγορίες που είναι απομακρυσμένες από το κέντρο των αξόνων, αποτελούν το πιο ζωτικό στοιχείο της αναπαράστασης της φιλίας, διότι προσδιορίζουν ομάδες εφήβων που αναπαριστούν διαφορετικά την έννοια της φιλίας.

Ο πρώτος παράγοντας, με ποσοστό αδράνειας 41,70%, αντιπαραθέτει τα αγόρια με τα κορίτσια. Όπως φαίνεται στο Σχήμα 1, τα κορίτσια προσλαμβάνουν τη φιλία κυρίως ως σχέση αυτοαποκάλυψης και συναισθηματικής ασφάλειας, αναφέροντας ότι η φιλία σημαίνει *εμπιστοσύνη αγάπη κατανόηση, ειλικρίνεια, και εχεμύθεια*. Τα αγόρια προσλαμβάνουν συχνότερα τη φιλία ως συνεργασία (*συνεργασία, καλοσύνη*), καλή παρέα (*βόλτες, πλάκα, χαβαλές, άθληση, καλοπέραση*) και ως αξιόπιστη σχέση (*φιλοι/ες αδελφοσύνη*), ενώ δεν συμπλήρωσαν στον ίδιο βαθμό με τα κορίτσια και τις τρεις λέξεις/φράσεις που ζητούνταν από την ερώτηση για την περιγραφή της φιλίας. Ο δεύτερος παράγοντας ερμηνεύει το 26,27% της συνολικής αδράνειας και αντιπαραθέτει τους μαθητές/ριες της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων με τους μαθητές/ριες της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων. Οι έφηβοι της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων προσλαμβάνουν τη φιλία συχνότερα ως α) καλή παρέα (*διασκέδαση, χιούμορ, καλοπέραση, βόλτες, γέλιο, χαρά, πλάκα*) και β) ως δεσμό βοήθειας (*συμπαράσταση, υποστήριξη, ενδιαφέρον, μοίρασμα*). Αντίθετα, οι έφηβοι της επαρχίας, με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων αντιλαμβάνονται τη φιλία συχνότερα ως α) βοήθεια (*αλληλεγγύη, φροντίδα*), β) ως αξιόπιστη σχέση (*αδελφοσύνη*), γ) ως σχέση κατανόησης (*επικοινωνία*), και καλής παρέας (*χαμόγελο*), ενώ δ) αναφέρονται

περισσότερο στην ανυπαρξία της φιλίας (*προδοσία, συμφέρον*), ε) και συχνότερα δεν συμπλήρωσαν μία ή δύο από τις τρεις λέξεις/φράσεις που ζητούσε η ερώτηση για την έννοια της φιλίας.

Συζήτηση

Η κοινωνική αναπαράσταση της φιλίας στη μέση εφηβεία

Ως προς την Υπόθεση 1, όπως οι 9 τελικές θεματικές κατηγορίες της αναπαράστασης της φιλίας δείχνουν, ανεξαρτήτως φύλου, κοινωνικομορφωτικού επίπεδου γονέων και περιοχής κατοικίας, επιβεβαιώθηκε η καθοριστική θέση που κατέχει: 1) η εμπιστοσύνη (*εμπιστοσύνη², ειλικρίνεια, εχεμύθεια, μυστικά, αλήθεια, αυθορμητισμός, ασφάλεια, πίστη, άνεση, αποδοχή, οικειότητα*) στην αντίληψη των εφήβων για το τι σημαίνει η φιλία. Η εμπιστοσύνη λειτουργεί ως στοιχείο γνωστικής αναπαράστασης και πρωτοτυπικής προσδοκίας για τη φιλία και για τα δύο φύλα (Fehr, 2004· Fehr & Harasymchuk, 2017), παράλληλα ανοίγει το δρόμο για την εύρεση συναισθηματικής στήριξης (Collins & Laursen 2012). Η εμπιστοσύνη συνδέεται με τη συμμετρική αποκάλυψη μυστικών σε κλίμα αποδοχής και ασφάλειας (Apostolou, et al., 2020· Fikrloná,, Šerek, & Macek, 2024· Wagner, 2019). 2) Η καλή παρέα (*διασκέδαση, συντροφικότητα, σεξουαλικότητα, βόλτες, παιχνίδια, άθληση, χαρά, καλοπέραση, γέλιο, πλάκα, χιούμορ, χαβαλές, ευχαρίστηση, ευτυχία, ζωή, τρέλα*) αναδείχθηκε ως η δεύτερη συχνότερα καταγεγραμμένη λειτουργία της φιλίας (Mathur & Berndt, 2006). Η χαρά της καλής παρέας οδηγεί στην *ευτυχία* και ταυτίζεται με την ίδια τη *ζωή* (Campbell, et al., 2018· Demir & Weitekamp, 2007, Pezirkianidis, et al., 2023). Υπήρξαν πέντε αναφορές, που αναπαριστούν την καλή παρέα στη φιλία με την ενσωμάτωση της σεξουαλικότητας (*σεξ, φιλικό σεξ, έρωτας, ομοφυλοφιλία*), αποτυπώνοντας το γεγονός πως στις εφηβικές φιλίες υποβόσκει η ερωτική ή και η απλή επιθυμία για σεξουαλική συνεύρεση, ιδιαίτερα από την πλευρά των αγοριών (Hojjat, Boon, & Lozano, 2017, Τσίτος, 2022). 3) Η αγάπη, (*αγάπη, αφοσίωση, ενδιαφέρον, συμπόνια, ανιδιοτέλεια, δεσμός, στοργή, συναισθήματα, φροντίδα, καλοσύνη*) επενδύει τη φιλία συναισθηματικά, ενώ η καλοσύνη και η ανιδιοτέλεια παραπέμπουν στις αρχαιοελληνικές ρίζες του αγαθού του φιλίας (Αριστοτέλης, 384-322, π.Χ./2006, Konstan, 2005), αποτυπώνοντας τις κοινωνικές αξίες που διαμορφώνουν τις προσδοκίες από τη φιλία. Οι μαθητές/ριες αναφέρονται στη συμπονετική αγάπη που κινητοποιεί τους φίλους να συμπαρασταθούν και να ανακουφίσουν το φίλο που βρίσκεται σε κατάσταση στενοχώριας και ανάγκης (Fehr, 2015). Η αγάπη στη φιλία αναπαρίσταται ως σχέση, συναίσθημα, στάση και φροντίδα για τους φίλους (Roberts-Griffin, 2011· Wagner, 2019), ενώ η φιλία αποτελεί πρωτοτυπική κατηγορία της αγάπης (Fehr, 2015). (4) Η θεματική της συμπαράστασης (*συμπαράσταση, στήριξη, βοήθεια, αλληλεγγύη, υποστήριξη, αλληλοβοήθεια, συνεργασία, μοίρασμα, συμβουλές, νοιάξιμο, θυσία, συνεισφορές, στην ανάγκη φαίνεται ο φίλος, υπεράσπιση*) συνδέεται με τον αλτρουισμό (Berndt, 1982· Νεχαμάς, 2016/2019). Οι έφηβοι διακρίνουν τη συμπαράσταση σε συντελεστική (*συνεισφορές, στην ανάγκη φαίνεται ο φίλος, μοίρασμα*), και σε καθοδηγητική (*συμβουλές*), ενώ την αναπαριστούν και ως *νοιάξιμο* και *δοτικότητα*, δείγμα του ότι οι φιλίες συνιστούν σχέσεις στοργής προς τους φίλους και τις ανάγκες τους (Perlman, 2017· Prager, 1995). Επίσης, το ότι η συμπαράσταση ορίστηκε και ως *υπεράσπιση* σημαίνει ότι οι φίλοι έχουν ηθική υποχρέωση να υπερασπίζονται τους φίλους τους έναντι τρίτων (Shackelford & Buss, 1996). (5) Περαιτέρω, η θεματική κατηγορία της κατανόησης (*κατανόηση, αλληλοκατανόηση, επικοινωνία, ταύτιση*) αντανακλά την επιθυμία των εφήβων για συμμετρική αμοιβαιότητα στην επικοινωνία στις φιλίες τους (Rowell, et al., 2014· Χρηστάκης & Χαλάτσος, 2010). Οι έφηβοι, λόγω των βιολογικών και ψυχολογικών αλλαγών που αντιμετωπίζουν, βιώνουν έντονο άγχος, και ως εκ τούτου στρέφονται στους συνομηλίκους τους για κατανόηση, στήριξη και επικοινωνία (Berndt, 1982· Wied, Branje, & Meeus, 2007). (6) Η θεματική κατηγορία «*αδελφοσύνη*» (*αδελφοσύνη, αδελφός/ή, κολλητός/ή, φίλοι/ες, ενότητα, οικογένεια*) σηματοδοτεί το βάθος της δέσμευσης στη φιλία με όρους συναισθηματικής εγγύτητας που αρμόζουν σε οικογενειακές σχέσεις (Pahl, 2002· Silver, 1989· Williams, 2015). Η προσέγγιση αυτή αντανακλά αντιλήψεις

² Με πλάγια γραμμή αναγράφονται οι αρχικές θεματικές κατηγορίες

φιλίας που συναντώνται σε συλλογικού τύπου κοινωνίες με παραδοσιακά, παρά μεταμοντέρνα πρότυπα του σχετιζομένου, όπως ισχύει στην Ελλάδα (Καφέτσιος, 2008) και στη Νότια Ευρώπη (Policarpo, 2015). (7) Στη θεματική κατηγορία του σεβασμού (*σεβασμός, αλληλοσεβασμός, μοναδικότητα, το άλλο μισό, ανεκτίμητη, σημαντική, τα πάντα στη ζωή, αλληλοσυμπλήρωση, θαυμασμός*), οι αναφορές είναι λιγότερες. Ο σεβασμός, όπως τον αντιλαμβάνονται οι έφηβοι, αποτυπώνει το γεγονός ότι η φιλία αποτελεί κοινωνική και ηθική αξία, συνδεδεμένη με τη μοναδικότητα του προσώπου του/ης φίλου/ης, των συνεισφορών του/ης και της καλλιέργειας κλίματος αμοιβαιότητας στη διαπροσωπική σχέση, ενώ συνδέεται και με την εμπιστοσύνη (Prager, 1995· Τσιβάκου, 2017). Η χαμηλότερη συχνότητα λέξεων που παρήγαγαν οι έφηβοι για το σεβασμό αντανακλά το γεγονός πως σε κοινωνίες με συλλογική οργάνωση των διαπροσωπικών σχέσεων οι αναφορές στο σεβασμό, ως απαιτούμενη ή παρεχόμενη συμπεριφορά φιλίας, θεωρείται ατομικιστικό στοιχείο που αποφεύγεται στις αναφορές των ερωτώμενων (Chen, Chuang, & Hsiao, 2009). (8) Η θεματική κατηγορία της *προδοσίας* (*προδοσία, δυσκολία, παροδικότητα, συμφέρον*), αποδεικνύει τη ρευστότητα της φιλίας ως κοινωνικού δεσμού, μιας και η φιλία είναι η πιο εύθραυστη σχέση που υπάρχει (Wiseman, 1986), λόγω της ανεπαρκούς εκπλήρωσης των λειτουργιών της που εγγυώνται τη διατήρηση και ανάπτυξή της (Fehr, 2012). Οι παραπάνω λέξεις αντιστοιχούν σε συμπεριφορές αθέτησης της εμπιστοσύνης (Furman & Rose, 2015· Hojjat, Boom, & Lozano, 2017), ενώ οι αναφορές ότι η φιλία σημαίνει *παροδικότητα* και *συμφέρον* παραπέμπουν στην έλλειψη ισοτιμίας (Perlman & Fehr, 1986· Χρηστάκης & Χαλάτσης, 2010). 9) Τέλος, στην κατηγορία «άλλα», συμπεριλήφθησαν οι λέξεις, *άνδρας, στυλ και ναρκωτικά*, που αναφέρθηκαν από πέντε αγόρια, γεγονός που απηχεί την αντίληψή τους ότι η φιλία αποτελεί προνομιακή διαπροσωπική σχέση που ταιριάζει σε άνδρες, επιβεβαιώνοντας πατριαρχικές αντιλήψεις ότι η γνήσια φιλία τελεί υπό αμφισβήτηση στις γυναίκες (Wright, 1982). Ακόμη, τα αγόρια στις φιλίες τους είναι πιο επιρρεπή σε παραβατικές συμπεριφορές, σε σχέση με τα κορίτσια (Hafen, et al., 2011). Σύμφωνα με όσα η έρευνα δείχνει, θα ορίζαμε τη φιλία στην εφηβεία ως διαπροσωπική σχέση εμπιστοσύνης, αγάπης, καλής παρέας, συμμετρικής επικοινωνίας και αμοιβαίας αρέσκειας. Οι συμπεριφορές αυτές, ως κοινωνικές αξίες και δεξιότητες, ορίζουν τις βασικές λειτουργίες της φιλίας (Harmelen, et al., 2021· Pilipaityte, 2018· Rubin, Z., 1980/1987· Six & Latusek, 2023· Wagner, 2019). Άλλωστε, ο πιο αξιόπιστος δείκτης της ικανοποίησης από τη φιλία είναι η αναπαράσταση που έχουν τα άτομα για τη σχέση (Fehr & Harasymchuk, 2017).

Διαφοροποιήσεις της πρόσληψης της φιλίας ως προς το φύλο

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν την Υπόθεση 2, κατά την οποία τα αγόρια και τα κορίτσια αναπαριστούν διαφορετικά την έννοια της φιλίας. Με αναφορές στην καλή παρέα, (*βόλτες, πλάκα, χαβαλές, καλοπέραση, συνεργασία, άθληση*), τα αγόρια συχνότερα προκρίνουν ως βασικά χαρακτηριστικά της φιλίας τις δραστηριότητες ως πηγή ικανοποίησης και χαράς (Gillespie, et al., 2014· Wright, 1982). Η επίτευξη κατορθωμάτων μέσω της ρητορικής των αγοριών, θυμίζει τις τελετουργικές φιλίες των παραδοσιακών πατριαρχικών κοινωνιών (Connell, 2005). Ακόμη, τα αγόρια ορίζοντας τη φιλία ως *αδελφοσύνη* και *καλοσύνη*, περιγράφουν τη συναισθηματική πτυχή της φιλίας με όρους οικογενειακών δεσμών και αναφέρονται λιγότερο από τα κορίτσια, σε συναισθηματικές λέξεις, όπως η *αγάπη*. Ακόμα και η λέξη *καλοσύνη*, εκφράζει τη θετική πρόθεση εκδήλωσης δράσης. Τα αγόρια στις φιλίες ανταλλάσσουν λιγότερες πληροφορίες και μυστικά για την προσωπική τους ζωή, σε σχέση με τα κορίτσια (Campbell, et al., 2018), ενώ σημείωσαν λιγότερες λέξεις/φράσεις στη συνειρμική ερώτηση για τη φιλία, διότι εκπαιδεύονται να κρύβουν τα συναισθήματά τους (Rimé, 2005/2019). Η συγκρατημένη αυτοαποκάλυψη και συναισθηματική έκφραση στις φιλίες των αγοριών κατά την εφηβεία, οφείλεται στο γεγονός πως στις πατριαρχικές κοινωνίες η υποβίβαση της οικειότητας σε σεξουαλικότητα παράγει το φόβο της ομοφυλοφιλίας, πλήττοντας καίρια τη συναισθηματική έκφραση στις φιλίες τους (Blatterer, 2015· Kimmel, 2004). Τελικά, αυτό που πραγματικά συμβαίνει είναι ότι τα αγόρια επιλέγουν να μην εμπλέκονται σε συμπεριφορές αυτοαποκάλυψης, αφού υπάρχουν αποδείξεις πως θα ήθελαν περισσότερη οικειότητα και στοργή στις φιλίες τους, αλλά προβλέπουν πως τέτοιες συμπεριφορές θα ήταν αρνητικά αποδεκτές (Fehr, 2004· Way, 2013).

Αντίθετα, για τα κορίτσια, συχνότερα η φίλια σημαίνει *εμπιστοσύνη, αγάπη, ειλικρίνεια, κατανόηση και εχεμύθεια*. Πρόκειται για όψεις της φιλίας που απασχολούν περισσότερο τα κορίτσια, παραπέμποντας σε αυξημένα επίπεδα αυτοαποκάλυψης (Coleman, 2013· Gilligan & Richards, 2009), άλλωστε το εύρος και το βάθος της αυτοαποκάλυψης αποτελεί την ειδοποιό διαφορά των φιλικών σχέσεων αγοριών και κοριτσιών (Erdley & Day, 2017· Furman & Rose, 2015). Μάλιστα, η ευαλωτότητα των φιλικών σχέσεων των κοριτσιών, οφείλεται στην εμμονική αναζήτηση για εγγύτητα στις σχέσεις τους (Collins & Madsen, 2006· Χρηστάκης & Χαλάτσης, 2010). Τα κορίτσια αναπαριστούν ως εντατικές ως προς την οικειότητα τις φίλιες τους, ενώ τα αγόρια ως επεκτατικές ως προς τις δραστηριότητες στο χώρο και το χρόνο (Dunn, 2004). Επιπλέον, τα κορίτσια κυρίως προσλαμβάνουν τη φίλια ως σχέση φροντίδας και στοργής (Fehr, 2015· Nielson, Padilla-Walker & Holmes, 2017), ενώ προσφέρουν συχνότερα συναισθηματική υποστήριξη στους/ις φίλους/ες τους (Flynn, 2018· Madoglou & Dimitriou, 2014). Η επιλογή των κοριτσιών να αναφέρουν συχνότερα τις λέξεις *εμπιστοσύνη, ειλικρίνεια και εχεμύθεια*, σχετίζεται με τον φόβο τους μήπως προδοθούν τα μυστικά τους σε τρίτους (Felmlee, Sweet & Sinclair, 2013· Pearce, et al., 2021), ενώ φανερώνει την επιθυμία τους για ισοτιμία στη φιλική σχέση (Smart, et al., 2012· Wood, 2012), λόγω της ανάγκης τους να ξεπεραστεί η ιστορικά μη ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή και τις σχέσεις (Geary & Flinn, 2002· Hall, 2011). Επίσης, αναδείχθηκε πως οι φίλιες των κοριτσιών βιώνονται συχνότερα δυαδικά, σε αντίθεση με τις φίλιες των αγοριών που συνυπάρχουν σε ευρύτερες ομάδες (Erdley & Day, 2017· Rowsell, et al., 2014· Τσίτος, 2022). Ωστόσο, τα αγόρια επέλεξαν να καταγράψουν συχνότερα το *τι κάνουν* με τους φίλους τους, ενώ τα κορίτσια το *πως νιώθουν* στις φίλιες τους, (Fitzgerald, Hamstra & Ledermann, 2020· Richards & Larson, 1989).

Αξίζει να επισημανθεί πως οι παραπάνω αναπαραστασιακές έμφυλες διαφοροποιήσεις της φιλίας δεν σημαίνουν ότι οι φίλιες των κοριτσιών, επειδή αναφέρθηκαν συχνότερα στην αγάπη, είναι ποιοτικότερες ή ικανοποιητικότερες αυτών των αγοριών. Περισσότερα για το ζήτημα αυτό αναφέρονται στα εισαγωγικό μέρος της παρούσας έρευνας. Η παρούσα έρευνα διαπιστώνει ότι οι φίλιες είναι εξίσου αναγκαίες και λειτουργικές τόσο για τα αγόρια όσο και για κορίτσια, αν και με διαφορετικό τρόπο, όπως εξηγούμε παραπάνω στη συγκεκριμένη ενότητα και στην εισαγωγή.

Διαφοροποιήσεις της έννοιας της φιλίας ανά περιοχή κατοικίας και κοινωνικομορφωτικό επίπεδο

Η έρευνα επιβεβαίωσε ότι το κοινωνικομορφωτικό επίπεδο (Υπόθεση 3) σε συνδυασμό με την περιοχή κατοικίας (Υπόθεση 4) τροποποιούν τις αναπαραστάσεις των εφήβων για τη φίλια. Καταρχάς, οι έφηβοι της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων προσλαμβάνουν συχνότερα τη φίλια μέσω τη λειτουργίας της καλής παρέας (*διασκέδαση, βόλτες, γέλιο, χαρά, πλάκα, καλοπέραση, χιούμορ*). Προφανώς, λόγω των επιλογών που διαθέτει για διασκέδαση η μεγαλούπολη, αλλά και των επαρκών οικονομικών πόρων της οικογένειας, προσφέροντας στους συγκεκριμένους εφήβους ευκαιρίες για περισσότερη κοινωνική ενσωμάτωση (Pinquart & Sörensen, 2000) και αρκετές εξόδους για συναντήσεις με φίλους/ες (Allan, 1998· Kraus & Callaghan, 2016), όντας απαλλαγμένοι από το άγχος της καθημερινής υλικής διαβίωσης (Stephen κ.ά., 2014). Επίσης, αντιλαμβάνονται τη λειτουργία της βοήθειας, ως *συμπαράσταση, υποστήριξη και μοίρασμα*, δηλαδή η παροχή βοήθειας στις φίλιες τους εκδηλώνεται ως παροχή καθοδήγησης, συμβουλών και υπεράσπισης των φίλων, όταν οι τελευταίοι κατακρίνονται ή δέχονται επιθέσεις από τρίτους (Maisonneuve, 2004/2007). Από την άλλη, η λέξη *μοίρασμα* θα μπορούσε να αναφέρεται στην υλική βοήθεια με όρους ανταλλαγής αγαθών ή και εμπειριών/συναισθημάτων. Επιπλέον, η λέξη *ενδιαφέρον*, μεταξύ πολλών ενδεχόμενων ερμηνειών, θα μπορούσε να σημαίνει έντονη επιθυμία για την αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας των φίλων. Οι παραπάνω συμπεριφορές παραπέμπουν σε αυξημένες διαπροσωπικές ικανότητες, λόγω της σημαντικότητας του υψηλού κοινωνικομορφωτικού επιπέδου της οικογένειας (Myers, 2016). Ακόμη, η έρευνα επιβεβαίωσε την Υπόθεση 4, σύμφωνα με την οποία ο αστεακός χαρακτήρας της διαμονής των εφήβων συμβάλλει θετικά τόσο στη συχνότητα των ευκαιριών για τις δραστηριότητες της καλής παρέας, αλλά και στην εκδήλωση της συμπαράστασης, υποστήριξης και ενδιαφέροντος προς τους φίλους. Άλλωστε, η γεωγραφική εγγύτητα των γειτονιών των

μεγαλουπόλεων λειτουργεί ψυχολογικά ως διευκολυντικός όρος για τις διαπροσωπικές σχέσεις και τις φιλίες (Crowe, 1981· Fischer, 1982b· Maisonneuve, 2004/2007· Patacchini, et al., 2015).

Αντίθετα, η επίδραση της περιοχής κατοικίας στους εφήβους της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων διαμορφώνει φιλικές σχέσεις εντονότερης εγγύτητας σε σχέση με τις φιλίες των εφήβων της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων. Αναλυτικότερα, οι έφηβοι της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων, αναπαριστούν πιο διευρυμένα τη φιλία, αναφέροντας συχνότερα περισσότερες λειτουργίες φιλίας, δηλαδή: α) της βοήθειας, β) της αξιοπιστίας, γ) της κατανόησης δ) και της καλής παρέας. Επίσης, βιώνουν συχνότερα περιπτώσεις προδοσίας, ενώ δυσκολευτήκαν να ορίσουν την έννοια της φιλίας, σε σχέση με τους εφήβους της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων. Το γεγονός ότι η αλληλεγγύη και η φροντίδα, ως πτυχές της βοήθειας, εκδηλώνονται συχνότερα σε φιλίες ανθρώπων με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο, οφείλεται στο ότι τα μέλη των κατώτερων τάξεων κατανοούν τους υλικούς περιορισμούς σε συνθήκες αντιξοότητας, που αντιμετωπίζουν οι ομόλογοί τους (Manstead, 2018· Stephen, κ.ά., 2014), βιώνοντας τις φιλίες συχνότερα με όρους αμοιβαιότητας ως προς την παρεχόμενη εξυπηρέτηση και βοήθεια (Allan, 1998· Bellotti, 2008· Policarpo, 2015). Αντίθετα, οι μαθητές/ριες της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων προσλαμβάνουν συχνότερα τη λειτουργία της βοήθειας ως ενίσχυση της ατομικής εικόνας τους, παρά ως αλληλεγγύη και φροντίδα προς τους φίλους που βρίσκονται σε ανάγκη, ώστε να τους παράσχουν υλικούς και άυλους πόρους ενίσχυσης, όπως γίνεται συχνότερα με τους έφηβους της επαρχίας χαμηλής κοινωνικής προέλευσης. Η απουσία γενναιοδωρίας και ο εγωκεντρισμός χαρακτηρίζει τις διαπροσωπικές σχέσεις των ανώτερων κοινωνικομορφωτικά στρωμάτων (Côté, House & Willer, 2015). Περαιτέρω οι έφηβοι της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων αντιλαμβάνονται τη βοήθεια ως *αλληλεγγύη* και ως *αδελφοσύνη*, γεγονός που σχετίζεται με το ότι στην επαρχία και τις αγροτικές περιοχές επικρατεί συχνότερα μια συλλογική κατεύθυνση οργάνωσης των διαπροσωπικών σχέσεων (Apostolou, et. al., 2020· Myers, 2016· Triandis, et al., 1988), όπου οι άνθρωποι είναι πιο εξοικειωμένοι με την παροχή βοήθειας στους συνανθρώπους (Milgram, 1970· Pahl, 2002· Williams, 2015). Παράλληλα, η χρήση της λέξης *αδελφοσύνη* παραπέμπει στο ότι η φιλία συνιστά ένα βαθύ συναισθηματικό δεσμό προσωπικής συμπάθειας, όντας διαφοροποιημένος από τις εργαλειακές φιλίες της σύγχρονης ατομιστικής κοινωνίας (Blatterer, 2015· Silver, 1989).

Μια άλλη συμπεριφορά που επισημάνθηκε συχνότερα από τους συγκεκριμένους εφήβους της επαρχίας αφορά την βαθύτερη επικοινωνία που βιώνουν στις φιλίες τους, η οποία αντανακλά τα αυξημένα επίπεδα κατανόησης και ενσυναίσθησης (Hinde, 1995· Maisonneuve, 2004/2007). Το εύρημα δεν είναι σύμφωνο με μελέτες που διαπιστώνουν πως τα μεσαία και ανώτερα στρώματα βιώνουν πιο λειτουργικές ως προς την επικοινωνία φιλίες (Baiooco, et. al., 2018· Mansour & Mustafa, 2013). Όμως, αυτές οι μελέτες δεν συνυπολογίζουν την παρεμβολή του επαρχιακού ή αστατικού χαρακτήρα της διαμονής στην ποιότητα των φιλικών σχέσεων των εφήβων. Το εύρημα της έρευνάς μας ερμηνεύεται λαμβάνοντας υπόψη πως οι μαθητές/ριες χαμηλής κοινωνικής προέλευσης, που ζουν στην επαρχία, έχουν περιορισμένο χρόνο για συναντήσεις, αφού βοηθούν στις γεωργικές εργασίες, οπότε αναπαριστούν συχνότερα τη φιλία ως *επικοινωνία*, παρά ως *διασκέδαση*, όπως συμβαίνει με τους εφήβους της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων, οι οποίοι διαθέτουν περισσότερο χρόνο και πόρους. Ας σημειωθεί, πως το 27%, από το 50.8% του δείγματος των εφήβων της επαρχίας ζει σε ημιορεινές περιοχές όπου υπερτερούν οι αγροτοκτηνοτροφικές εργασίες. Ωστόσο, η επιρροή του χαμηλού κοινωνικομορφωτικού επιπέδου δεν επαρκεί για να ερμηνευτεί η έμφαση στην επικοινωνία που έδωσαν οι έφηβοι της επαρχίας. Έρευνες έχουν δείξει πως όσοι ανήκουν σε χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο και κατοικούν σε μεγαλουπόλεις είναι το ίδιο απρόθυμοι να κατανοούν και να νοιάζονται για τους φίλους τους, με όσους ανήκουν σε υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο (Myers, 2016). Επομένως, είναι ο συλλογικός χαρακτήρας οργάνωσης των διαπροσωπικών σχέσεων της επαρχίας, που από κοινού με τη χαμηλή κοινωνική προέλευση, διαμορφώνει την προδιάθεση για τη βαθύτερη επικοινωνία στις φιλίες της συγκεκριμένης ομάδας των εφήβων (Boyden, et. al., 2019· McGrath & Gabhainn, 2007· Myers, 2016· Reiss, 1959). Άλλωστε, οι

μαθητές/ριες του δείγματος της Αθήνας, με χαμηλή κοινωνική προέλευση δεν υπερτονίζουν στον ίδιο βαθμό το βάθος και το εύρος της επικοινωνίας, αλλά και τις δυσκολίες που συνοδεύουν τις φιλίες της επαρχίας των μαθητών/ριών χαμηλής κοινωνικής προέλευσης.

Προχωρώντας τη συζήτηση, οι έφηβοι της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων αναπαριστούν συχνότερα την καλή παρέα στη φιλία μόνο με τη λέξη «*χαμόγελο*», που υπολείπεται κατά πολύ σε ένταση και εύρος ευχαρίστησης, από τις αρκετές λέξεις για την παρέα που συχνότερα ανέφεραν οι έφηβοι της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων. Αυτή η αναπαραστασιακά συγκρατημένη, περιοριστική και μελαγχολική εκδοχή της καλής παρέας μπορεί να αποδοθεί στο ότι οι έφηβοι της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων ζουν σε επαρχιακές και αγροτικές περιοχές, όπου οι ευκαιρίες για έξοδο σε εστιατόρια και μουσικές συγκεντρώσεις είναι περιορισμένες (Hollingshead, 1949· Poel, 1993) και διότι η κοινωνικότητα κοστίζει σε χρήματα (Allan, 1998). Τα μειωμένα επίπεδα χαράς, στις φιλίες των εφήβων της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων, οφείλονται και στο ότι οι συγγενικές σχέσεις στην επαρχία αντιμάχονται απειλητικά τις βαθιές οικείες φιλίες (Crowe, 1981), αλλά και λόγω της ταυτοτικής ταλάντευσης που οι Έλληνες βιώνουν μεταξύ ενός συλλογικού και ατομοκεντρικού τρόπου πρόσληψης της φιλίας, διότι είναι υποχρεωμένοι να έρχονται αναγκαστικά σε επαφή με φίλους που εγκρίνει η οικογένεια, όπως το επιβάλλουν οι κανόνες μιας συλλογικής κοινωνίας (Καφέτσιος, 2008).

Ακόμη, διαπιστώθηκε πως οι συγκεκριμένοι έφηβοι της επαρχίας εκπροσωπούνται συχνότερα από τη θεματική της προδοσίας (*ψέμα, εκμετάλλευση, κακία, μίσος, ζήλεια, εχθρός, υποκρισία, ψευδαίσθηση ευτυχίας*). Μελέτες δείχνουν πως οι μειωμένες διαπροσωπικές ικανότητες διαχείρισης των φιλικών σχέσεων των εφήβων από οικογένειες με χαμηλά αμειβόμενους εργαζόμενους γονείς σχετίζονται με αυξημένες συγκρούσεις (Flanagan & Levine, 2010· Poel, 1993). Περαιτέρω, οι συμπεριφορές που επισημάνθηκαν με τις λέξεις *συμφέρον, χρήμα, ατομικισμός, κλπ.* παραπέμπουν σε μονομερείς φιλίες εξυπηρέτησης προσωπικών στόχων (Selfhout, Branje, & Meeus, 2009· Shulman & Laursen, 2002). Και το αντίθετο ενδέχεται να συμβαίνει, δηλαδή τα αυξημένα επίπεδα δυσκολιών στη διαχείριση των φιλικών σχέσεων των εφήβων της επαρχίας με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων, ίσως οφείλονται στο ότι οι μαθητές/ριες προσδοκούν πιο έντονη ταύτιση απόψεων και συναισθημάτων στις φιλίες τους, δεδομένου πως όσο πιο στενές γίνονται οι φιλίες τόσο αυξάνονται τα επίπεδα συγκρούσεων (Kuruzović, 2015· Laursen, 1996). Τέλος, το ότι οι συγκεκριμένοι/ες έφηβοι εκφράζονται συχνότερα από τη θεματική κατηγορία *χωρίς απάντηση*, ίσως σχετίζεται με το ελλείπον κοινωνικό και συμβολικό κεφάλαιο της οικογένειας (Perez-Felkner, 2013· Walker, 2014), που θέτει εμπόδια στον γνωσιακό, συμπεριφορικό και συναισθηματικό προσδιορισμό της έννοιας της φιλίας (Manstead, 2018), αν και το να δοθεί ένας ορισμός της φιλίας αποδεικνύεται πολύ δύσκολη υπόθεση (Fehr, 1996· Maisonneuve, 2004/2007).

Η Κοινωνική προέλευση και η περιοχή κατοικίας διαφοροποιούν τις έμφυλες αντιλήψεις των εφήβων για τις καλύτερες φιλίες τους

Η φιλία στη μέση εφηβεία αναπαρίσταται ως ιδανική διαπροσωπική σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης, αγάπης, καλής παρέας και συμπαράστασης, σε κλίμα κατανόησης και σεβασμού. Η εμπιστοσύνη ορίζει τους ηθικούς κανόνες της αυτοαποκάλυψης, προσφέροντας το έδαφος για την αναστοχαστική παρατήρηση του εαυτού, μέσω της κοινωνικής προοπτικής που αντιπροσωπεύουν οι φίλοι/ες, ώστε να επιτευχθεί η ισοτιμία στη φιλία. Ο κοινά βιωμένος χρόνος με τους/ις φίλους/ες γίνεται το συνώνυμο της ευτυχίας και της ζωής, ενώ η συμπονετική και κατανοούσα διάσταση της αγάπης ενισχύει τη μοναδικότητα της αξίας των φίλων ως πρόσωπα αναντικατάστατα. Οι φιλίες των εφήβων προκύπτουν, πρωτίστως, από την επιθυμία για συναισθηματική και κοινωνική επικοινωνία και λιγότερο ως διάθεση αμοιβαίας ενίσχυσης, ενώ ο/η φίλος/η είναι ένας άλλος εαυτός που, εκπροσωπώντας την κοινωνία, βοηθά στην αυτογνωσία, προετοιμάζοντας τη διείδυση των εφήβων από τον ιδιωτικό στο δημόσιο χώρο.

Πέρα από την γενική αναπαράσταση της φιλίας στη μέση εφηβεία, η έρευνα ανέδειξε έμφυλες διαφορές στην κοινωνιοψυχολογική κατασκευή της φιλίας, παρά το γεγονός ότι τα αγόρια και τα κορίτσια εκτιμούν εξίσου

και επενδύουν στις φιλικές τους σχέσεις. Τα αγόρια αντιλαμβάνονται και διαμορφώνουν τις φιλίες τους συντελεστικά, ενώ η εξερευνητική κατεύθυνση των φιλικών τους σχέσεων στο χώρο και το χρόνο τονίζει την παραδοσιακή αρρενωπή τους ταυτότητα. Η συναισθηματική έκφραση στις φιλίες των αγοριών πλήττεται από τους περιορισμούς της θεσμικής ετεροσεξουαλικότητας. Αντίθετα, τα κορίτσια αποτιμούν τη συναισθηματική επένδυση και τις εχέμυθες συζητήσεις, σχεδόν εμμονικά, ως την ουσία της φιλίας.

Περαιτέρω, καταδείχθηκε ότι ο συνδυασμός του κοινωνικομορφωτικού επιπέδου των γονέων και της περιοχής κατοικίας διαφοροποιεί την κοινωνιοψυχολογική κατασκευή της αναπαράστασης που διατηρούν για τη φιλία δύο συγκεκριμένες ομάδες εφήβων. Οι έφηβοι που ζουν στην επαρχία με χαμηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων, βιώνουν συχνότερα αλλοκεντρικά και πολυδιάστατα τις φιλίες τους, εστιάζοντας στην αναζήτηση της ισοτιμίας, της αξιοπιστίας της σχέσης, της αφοσίωσης, της επικοινωνίας, της αλληλεγγύης και της φροντίδας, παρά στις διασκεδάσεις, ενώ είναι πιο αυστηροί σε ζητήματα προδοσίας της εμπιστοσύνης. Παράλληλα αναπαριστούν συχνότερα τη βοήθεια στη φιλία ως παροχή υλικών και άυλων πόρων από και προς τους φίλους που βιώνουν συνθήκες ανάγκης. Αντίθετα, οι έφηβοι της Αθήνας με υψηλό κοινωνικομορφωτικό επίπεδο γονέων, αναπαριστούν τις φιλίες πιο ατομοκεντρικά, εστιαζόμενοι σε δραστηριότητες και διασκεδάσεις, ενώ η βοήθεια εκφράζεται ως ενίσχυση της ατομικής τους εικόνας. Η παρούσα έρευνα, μέσω του μεγάλου δείγματος μαθητών/ριών σε επαρχία και Αθήνα, προσθέτει νέα γνώση για την κοινωνιοψυχολογική κατασκευή των φιλικών σχέσεων των μαθητών/ριών μέσης εφηβείας, διαπιστώνοντας για τις παραπάνω ομάδες μαθητών/ριών, ότι αυτές αμφιταλαντεύονται μεταξύ ενός ατομικιστικού και συλλογικού ύφους οργάνωσης των διαπροσωπικών σχέσεων (Καφέτσιος, 2008· Triandis et al. 1988).

Ένας σημαντικός περιορισμός της έρευνας αφορά το χώρο συμπλήρωσης των δεδομένων της. Επειδή το σχολείο διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση, την παγίωση και την αναπαραγωγή των στερεότυπων του διπολικού φύλου (Connell, 2005, Δαδάτση, 2012), θα είχε ενδιαφέρον, εάν η έρευνα διεξαγόταν και σε άλλα περιβάλλοντα, όπως είναι οι χώροι αναψυχής ή μέσα σε ομόφυλες ή και ετερόφυλες παρέες, δεδομένου πως ο ηγεμονικός ανδρισμός των αγοριών έχει παρατηρηθεί ότι εκδηλώνεται πιο ήπια, χωρίς βέβαια να αίρονται οι προτεραιότητες της αρρενωπής ταυτότητας έναντι των γυναικείων (Giddens, 1992/2005). Περαιτέρω, η έρευνα δεν συμπεριέλαβε την μελέτη των αναπρασάσεων που διατηρούν για τις φιλίες οι έφηβοι με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό και ταυτότητα, δεδομένου πως οι συγκεκριμένοι έφηβοι αντλούν από τις φιλίες τους διαφορετικού είδους στήριξη και επικοινωνία που στόχο έχει, μεταξύ άλλων, και τη διαχείριση του αντίστοιχου εσωτερικευμένου στίγματος (Kiekens, & Teekens, 2025).

Επιπρόσθετα, ένα άλλος περιορισμός, σχετίζεται με το ότι στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές/τριες γενικών λυκείων της χώρας. Στην περίπτωση που συμπεριλαμβάνονταν και έφηβοι που φοιτούν σε επαγγελματικά λύκεια και σχολές μαθητείας τεχνικών επαγγελμάτων, ή και εργαζόμενοι, όπου η κοινωνική προέλευση των γονέων είναι χαμηλότερη (Παπαλεωνίδα & Μπεχράκης, 2007), θεωρούμε ότι τα αποτελέσματα θα ενίσχυαν τις υποθέσεις μας για τη βαρύτητα της κοινωνικής προέλευσης στην κοινωνιοψυχολογική κατασκευή των φιλικών σχέσεων των εφήβων. Το ίδιο ισχύει εάν συμπεριλαμβάνονταν και άλλες επαρχίες της χώρας. Παρόλο που το δείγμα της έρευνας είναι πολυπληθές και προέρχεται από τέσσερις περιφερειακές ενότητες της χώρας, ενώ δεν προήλθε από τυχαία δειγματοληψία, ωστόσο τα αποτελέσματά της μπορούν γενικευθούν, αν και η εθνική αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος θα ήταν προτιμότερη για τη γενίκευση των ευρημάτων.

Εν κατακλείδι, η έρευνα διαπιστώνει πως παράγοντες όπως το φύλο, οι υλικοί και κοινωνικοί περιορισμοί, ή εναλλακτικά οι επαρκείς οικονομικοί και κοινωνικοί πόροι σε συνδυασμό με τα συλλογικά πρότυπα οργάνωσης των σχέσεων της επαρχίας, ή αντίθετα τον ατομισμό της μεγαλούπολης των Αθηνών, λειτουργούν ως εξωτερικές συνθήκες, τροποποιώντας τις αναπρασάσεις και τα βιώματα της φιλίας στη μέση εφηβεία. Οι φιλίες δημιουργούνται από τους ανθρώπους, αλλά δεν διαμορφώνονται, δεν λειτουργούν και ούτε βιώνονται πάντα με τρόπους της επιλογής τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Allan, G. (1996/2011). Μια κοινωνιολογική προσέγγιση. Στο M. Miell & R. Dallos (Eds.), *Διαπροσωπικές σχέσεις: Μια συνεχής κοινωνική αλληλεπίδραση* (Α. Γκαρή, Επιμ., σσ. 407-414). Πεδίο.
- Allan, G. (1998). Friendship and the private sphere. In R. G. Adams & G. Allan (Eds), *Placing friendship in context*, (pp. 71-91). Cambridge University Press.
- Amato, P. R. (1993). Urban-rural differences in helping friends and family members. *Social Psychology Quarterly*, 56(4), 249-262. <https://doi.org/10.2307/2786662>
- Apostolou, M., Keramari, D., Kagialis, A., & Sullman, M. J. M. (2020). Why people make friends: The nature of friendship. *Personal Relationships*, 27(4), 713-734. <https://doi.org/10.1111/pere.12352>
- Αριστοτέλης. (2006). *Ηθικά Νικομάχεια* (Δ. Λυπουρλής, Μετάφρ., εισαγωγή & σχόλια, Βιβλίο 8, Τόμ. Β). Ζήτρος.
- Arnett, J. J. (Ed.). (2016). *The Oxford handbook of emerging adulthood*. Oxford University Press.
- Βαϊράμη, Μ. (2005). *Φιλικές σχέσεις παιδιών σχολικής ηλικίας: Οικογενειακοί παράγοντες που τις επηρεάζουν* [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://doi.org/10.12681/eadd/20657>
- Baiocco, R., Verrastro, V., Fontanesi, L., Ferrara, M. P., & Pistella, J. (2018). The contributions of self-esteem, loneliness, and friendship to children's happiness: The role of gender and age. *Applied Research in Quality of Life*, 14, 953-968. <https://doi.org/10.1007/s12187-018-9595-7>
- Bellotti, E. (2008). What are friends for? Elective communities of single people. *Social Networks*, 30(4), 318-329. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2008.07.001>
- Berndt, T. J. (1982). The features and effects of friendship in early adolescence. *Child Development*, 53, 1447-1460. <https://doi.org/10.2307/1130071>
- Blatterer, H. (2015). *Everyday friendships. Intimacy as freedom in a complex world*. Palgrave Macmillan.
- Boyden, J., Dawes, A., Dornan, P., & Tredoux, C. (2019). *Tracing the consequences of child poverty: Evidence from the Young Lives study in Ethiopia, India, Peru and Vietnam*. Policy Press. <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447348367.001.0001>
- Γαλανάκη, Ε. (2023). Αναδυόμενη ενηλικίωση: Η αναπτυξιακή περίοδος των φοιτητών και των φοιτητριών. *HuB ΕΚΠΑ - Ενημέρωση για Ερευνητικά Θέματα του ΕΚΠΑ*. <https://hub.uoa.gr/emerging-adulthood-the-developmental-period-of-college-students/>
- Campbell, K., Nelson, J., Parker, M. L., & Johnston, S. (2018). Interpersonal chemistry in friendships and romantic relationships. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 12(1), 34-50. <https://doi.org/10.5964/ijpr.v12i1.289>
- Chen, X., Chuang, J., & Hsiao, C. (2009). Peer interactions and relationships from a cross-cultural perspective. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (pp. 432-451). Guilford Press.
- Collins, A. W., & Laursen, B. (2012). Εφηβικές σχέσεις: Η τέχνη της φούγκας. Στο C. Hendrick & S. S. Hendrick (Επιμ.), *Στενές σχέσεις* (μτφρ. Π. Κορδούτης, σσ. 106-112). Πεδίο.
- Collins, W. A., & Madsen, S. D. (2006). Personal relationships in adolescence and early adulthood. In A. L. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge handbook of personal relationships* (pp. 191-209). Cambridge University Press.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. University of California Press.
- Côté, S., House, J., & Willer, R. (2015). High economic inequality leads higher-income individuals to be less generous. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(52), 15838-15843. <https://doi.org/10.1073/pnas.1511536112>
- Craig, G. J., & Baucum, D. (2008). *Η ανάπτυξη του ανθρώπου* (Τόμ. Β). Παπαζήσης.

- Crosnoe, R. (2000). Friendships in childhood and adolescence: The life course and new directions. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 377–391. <https://doi.org/10.2307/2695847>
- Crowe, P. W. (1981). Community size and social relationships: A comparison of urban and rural social patterns in Tirol. *Anthropological Quarterly*, 54(4), 210–229.
- Coleman, J. C. (2013). *Η ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας*. Gutenberg.
- Δαδάση, Αικ. (2012). Από την πλευρά των αγοριών: Μία μελέτη για τη δόμηση του ανδρισμού στην εφηβεία [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/28722>
- Demir, M., & Weitekamp, L. A. (2007). I am so happy 'cause today I found my friend: Friendship and personality as predictors of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 8(2), 181–211. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9012-7>
- Doise W. (2009). *Η εξήγηση στην κοινωνική ψυχολογία*. Πεδίο.
- Due, P., Lynch, J., Holstein, B., & Modvig, J. (2003). Socioeconomic health inequalities among a nationally representative sample of Danish adolescents: The role of different types of social relations. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 57(9), 692–698. <https://doi.org/10.1136/jech.57.9.692>
- Dunn, J. (2004). *Children's friendships: the beginning of intimacy*. Blackwell Publishing.
- Erdley, C. A., & Day, H. J. (2017). Friendship in childhood and adolescence. In M. Hojjat & A. Moyer (Eds.), *The psychology of friendship* (pp. 3–23). Oxford University Press.
- Fehr, B. (1996). *Friendship processes*. Sage Publications.
- Fehr, B. (2004). Intimacy expectations in same-sex friendships: A prototype interaction-pattern model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(2), 265–284. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.86.2.265>
- Fehr, B. (2008). Friendship formation. In S. Sprecher, A. Wenzel, & J. Harvey (Eds.), *Handbook of relationship initiation* (pp. 29–54). Psychology Press.
- Fehr, B. (2012). Ο κύκλος ζωής της φιλίας. Στο C. Hendrick & S. S. Hendrick (Επιμ.), *Στενές σχέσεις* (μτφρ. Π. Κορδούτης, σσ. 120–133). Πεδίο.
- Fehr, B. (2015). Love: Conceptualization and experience. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *APA handbook of personality and social psychology: Vol. 3. Interpersonal relations* (pp. 297–319). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14344-011>
- Fehr, B., & Harasymchuk, C. (2017). A prototype matching model of satisfaction in same-sex friendships. *Personal Relationships*, 24(1), 1–11. <https://doi.org/10.1111/per.12204>
- Felmeé, D., Sweet, E., & Sinclair, C. H. (2012). Gender rules: Same- and cross-gender friendships norms. *Sex Roles*, 66(7–8), 518–529. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-0109-z>
- Fikrlová, J., Albrecht, A., Šerek, J., & Macek, P. (2024). “That’s how the trust began”: Forming trusting friendships from adolescence to adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 42(1), 52–72. <https://doi.org/10.1177/02654075241287909>
- Fitzgerald, M., Hamstra, C., & Ledermann, T. (2020). Childhood maltreatment and adult’s provisions of emotional support given to family, friends, and romantic partners: An examination of gender differences. *Child Abuse & Neglect*, 106, Article 104520. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104520>
- Fischer, C. S. (1982). *To dwell among friends: Personal networks in town and city*. University of Chicago Press.
- Flanagan, C., & Levine, P. (2010). Civic engagement and the transition to adulthood. *The Future of Children*, 20(1), 159–179.
- Flynn, H. (2018). Friendships of adolescence. In G. Ritzer & C. Rojek (Eds.), *The Blackwell encyclopedia of sociology* (pp. 1–3). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosfo13>
- Furman, W., & Rose, A. J. (2015). Friendships, romantic relationships, and peer relationships. In R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of child psychology and developmental science* (7th ed.). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy322>

- Geary, D. C., & Flinn, M. V. (2002). Sex differences in behavioral and hormonal response to social threat: Commentary on Taylor et al. (2000). *Psychological Review*, 109(4), 745–750. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.4.745>
- Giddens A. (1992/2005). *Η Μεταμόρφωση της Οικειότητας*. Πολύτροπον.
- Gillespie, B. J., Lever, J., Frederick, D., & Royce, T. (2014). Close adult friendships, gender, and the life cycle. *Journal of Social and Personal Relationships*, 32(6), 709–736. <https://doi.org/10.1177/0265407514546977>
- Gilligan, C., & Richards, D. A. J. (2009). *The deepening darkness: Patriarchy, resistance, and democracy's future*. Cambridge University Press.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., Groat, H. T., Pugh, M. D., & Swinford, S. P. (1998). The quality of adolescent friendships: Long-term effects? *Journal of Health and Social Behavior*, 39(1), 55–71. <https://doi.org/10.2307/2676388>
- Goodwin, M. H. (2002). Exclusion in girls' peer groups: Ethnographic analysis of language practices on the playground. *Human Development*, 45(6), 392–415. <https://doi.org/10.1159/000066260>
- Hafen, C. A., Laursen, B., Burk, W. J., Kerr, M., & Stattin, H. (2011). Homophily in stable and unstable adolescent friendships: Similarity breeds constancy. *Personality and Individual Differences*, 51(5), 607–612. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.05.027>
- Hall, J. A. (2011). Sex differences in friendship expectations: A meta-analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(6), 723–747. <https://doi.org/10.1177/0265407510386192>
- Harmelen, A.-L. van, Blakemore, S.-J., Goodyer, I., & Kievit, R. (2021). The interplay between adolescent friendship quality and resilient functioning following childhood and adolescent adversity. *Adversity and Resilience Science*, 2(1), 1–14. <https://doi.org/10.1007/s42844-020-00027-1>
- Hays, R. B. (1988). Friendship. In S. W. Duck (Ed.), *Handbook of personal relationships: Theory, research, and interventions* (pp. 391–408). Wiley.
- Hayes, N. (2010). *Εισαγωγή στην ψυχολογία* (Τόμ. Β). Ελληνικά Γράμματα.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 8. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- Hojjat, M., Boon, S. D., & Lozano, E. B. (2017). Transgressions, forgiveness, and revenge in friendship. In M. Hojjat & A. Moyer (Eds.), *The psychology of friendship* (pp. 195–211). Oxford University Press.
- House, J. S. (1987). Social support and social structure. *Sociological Forum*, 2(1), 135–146. <https://doi.org/10.1007/BF01107897>
- Hinde, R. A. (1995). A suggested structure for a science of relationships. *Personal Relationships*, 2(1), 1–15. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1995.tb00074.x>
- Hjalmarsson, S., & Mood, C. (2015). Do poorer youth have fewer friends? The role of household and child economic resources in adolescent school-class friendships. *Children and Youth Services Review*, 57, 201–211. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.08.005>
- Hollingshead, A. B. (1949). *Elmtown's youth: The impact of social classes on adolescents*. John Wiley & Sons.
- Hollingworth, S. (2019). Social mixing in urban schools: Class, race and exchange value friendships. *The Sociological Review*, 67(5), 1025–1041. <https://doi.org/10.1177/0038026119882145>
- Jackson-Dwyer, D. (2014). *Interpersonal relationships*. Routledge.
- Jankowski, M. S. (1991). *Islands in the street: Gangs and American urban society*. University of California Press.
- Καλάτη, Β. (2015). *Κοινωνικός εκφοβισμός και οι φιλικές σχέσεις παιδιών και εφήβων: Διαστάσεις φύλου και εθνοπολιτισμικής προέλευσης* [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/35888>
- Kafetsios, K. (2006). Social support and well-being in contemporary Greek society: Examination of multiple indicators at different levels of analysis. *Social Indicators Research*, 76(1), 127–145. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-4859-2>

- Καφέτσιος, Κ. (2008). Διαπροσωπικές σχέσεις και ποιότητα ζωής στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία: Μια κοινωνιοψυχολογική ανάγνωση. Στο *Πρακτικά Κύκλου Ανοικτών Διαλέξεων*. Δήμος Ρεθύμνου.
- Kehily, M. J. (2008). Ζητήματα για το φύλο και τη σεξουαλικότητα στα σχολεία. Στο B. Francis & C. Skelton (Επιμ.), *Διερευνώντας το κοινωνικό φύλο: Σύγχρονες προσεγγίσεις για την εκπαίδευση* (σσ. 127–141). Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).
- Kiekens, W., & Teekens, T. (2025). Sexually and gender diverse adolescents' friendships: What is to gain from a social network perspective? In L. Baams & T. Kaufman (Eds.), *Sexually and gender diverse adolescents: Critical perspectives on risk and resilience* (pp. 42–52). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003479055-6>
- Kimmel, M. (2004). Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. In P. S. Rothenberg (Ed.), *Race, class, and gender in the United States: An integrated study* (pp. 81–93). Worth Publishers.
- Konstan, D. (2005). *Friendship in the classical world*. Cambridge University Press.
- Κιοσέογλου, Γ. (1992). Πολυδιάστατη ανάλυση κατηγορικών δεδομένων μέσω της παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών στην ψυχολογική έρευνα. *Ψυχολογία: Το Περιοδικό της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας*, 1(2), 27-51.
- Kraus, M. W., & Callaghan, N. (2016). Social class and prosocial behavior: The moderating role of public versus private contexts. *Social Psychological and Personality Science*, 7, 769–777, <https://doi.org/10.1177/1948550616659120>
- Kuruzović, N. (2015). Characteristics of adolescent friendship relations: A longitudinal study of quality, length, stability, and reciprocity. *Philosophy, Sociology, Psychology and History*, 14(2), 115–129.
- Laursen, B. (1996). Closeness and conflict in adolescent peer relationships: Interdependence with friends and romantic partners. In W. M. Bukowski, A. Newcomb, & W. W. Hartup (Eds.), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (pp. 186–210). Cambridge University Press.
- Li, J., Wang, J., Li, J., Qian, S., Jia, R., Wang, Y., Liang, J., & Xu, Y. (2020). How does socioeconomic status relate to social relationships among adolescents? A school-based study in East China. *BMC Pediatrics*, 20, 388. <https://doi.org/10.1186/s12887-020-02264-3>
- Maisonneuve, J. (2004/2007). *Η ψυχολογία της φιλίας*. Το Βήμα-Γνώση.
- Malacarne, T. (2017). Rich friends, poor friends: Inter-socioeconomic status friendships in secondary school. *Socius: Sociological Research for a Dynamic World*, 3, 1–13. <https://doi.org/10.1177/2378023117736994>
- Mansour, H., & Mustafa, O. (2013). Social relations in urban and rural areas: The case study of the province of Semirom. *Urban Studies*, 3(7), 53–76.
- Manstead, A. S. R. (2018). The psychology of social class: How socioeconomic status impacts thoughts, feelings, and behaviour. *British Journal of Social Psychology*, 57(2), 267–291. <https://doi.org/10.1111/bjso.12251>
- Madoglou, A., & Dimitriou, S. (2014). *Bullying in Cyprus: Perceptions regarding the pupils' involvement*. *Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society*, 21(2), 113–129. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23271
- Mathur, R., & Berndt, T. J. (2006). Relations of friends' activities to friendship quality. *The Journal of Early Adolescence*, 26, 3, 365–388, <https://doi.org/10.1177/0272431606288553>
- McGrath, B., & Nic Gabhainn, S. (2007). Friendships and perceptions of place among rural, farm and urban children and adolescents in Ireland. *Administration*, 53(3), 205–226.
- McLanahan, S., & Booth, K. (1989). Mother-only families: Problems, prospects, and politics. *Journal of Marriage and the Family*, 51(3), 557–580. <https://doi.org/10.2307/352161>
- Milgram, S. (1970). The experience of living in cities. *Science*, 167(3924), 1461–1468. <https://doi.org/10.1126/science.167.3924.1461>
- Μπεχράκης, Θ. (1999). *Πολυδιάστατη ανάλυση δεδομένων, Μέθοδοι και εφαρμογές*. Νέα Σύνορα Λιβάνη.

- Myers, J. (2016). *Keeping your friends close: The influence of socioeconomic status, residential stability, and economic uncertainty on interpersonal orientation* [Doctoral dissertation, University of Minnesota]. University of Minnesota Digital Conservancy. <https://hdl.handle.net/11299/182782>
- Neugarten, B. L. (1946). Social class and friendship among school children. *American Journal of Sociology*, 51(4), 305–313. <https://doi.org/10.1086/219845>
- Νεχαμάς, Α. (2016/2019). *Περί φιλίας*. Μεταίχιμο.
- Nielson, M. G., Padilla-Walker, L. M., & Holmes, E. K. (2017). How do men and women help? Validation of a multidimensional measure of prosocial behavior. *Journal of Adolescence*, 56, 91–106. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.02.006>
- Newcomb, A. F., & Bagwell, C. L. (1995). Children's friendship relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 117(2), 306–347. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.2.306>
- Παπαλεωνίδα, Π., & Μπεκράκης, Θ. (2008). Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των μαθητών του τομέα Πληροφορικής της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Στο *Νέες τεχνολογίες: Πρακτικά 20ού Πανελληνίου Συνεδρίου Στατιστικής - Στατιστική και Κοινωνία* (σσ. 321–328).
- Πεζοκανίδης, Χ. (2020). *Δημιουργία ενός θεωρητικού μοντέλου για τις φιλικές σχέσεις ενηλίκων υπό το πρίσμα της θετικής ψυχολογίας* [Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/48037>
- Pahl, R. (2002). Towards a more significant sociology of friendship. *European Journal of Sociology*, 43(3), 410–423. <https://doi.org/10.1017/S0003975602001169>
- Papataxiarchis, E. (1991). Friends of the heart: Male commensal solidarity, gender and kinship in Aegean Greece. In P. Loizos & E. Papataxiarchis (Eds.), *Contested identities: Gender and kinship in modern Greece* (pp. 156–179). Princeton University Press.
- Patacchini, E., Picard, P. M., & Zenou, Y. (2015). *Urban social structure, social capital and spatial proximity* (CEPR Discussion Paper No. 10501). Centre for Economic Policy Research. <https://ssrn.com/abstract=2584018>
- Pearce, E., Machin, A., & Dunbar, R. I. M. (2021). Sex differences in intimacy levels in best friendships and romantic partnerships. *Adaptive Human Behavior and Physiology*, 7(1), 1–16. <https://doi.org/10.1007/s40750-020-00155-z>
- Pezirkianidis, C., Galanaki, E., Raftopoulou, G., Moraitou, D., & Stalikas, A. (2023). Adult friendship and wellbeing: A systematic review with practical implications. *Frontiers in Psychology*, 14, 1059057. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1059057>
- Perez-Felkner, L. (2013). Socialization in childhood and adolescence. In J. DeLamater & A. Ward (Eds.), *Handbook of social psychology* (2nd ed., pp. 119–149). Springer Publishing.
- Perlman, D. (2017). Friendship: An echo, a hurrah, and other reflections. In M. Hojjat & A. Moyer (Eds.), *The psychology of friendship* (pp. 283–297). Oxford University Press.
- Perlman, D., & Fehr, B. (1986). Theories of friendship: The analysis of interpersonal relationships. In V. J. Derlega & B. A. Winstead (Eds.), *Friendship and social interaction* (pp. 9–40). Springer.
- Pilipaityté, I. (2018). *Relationship between perceived friendship quality and well-being of students with psychosocial difficulties* [Master's thesis, University of Oslo]. DUO Research Archive. <http://www.duo.uio.no/>
- Pinquart, M., & Sörensen, S. (2000). Influences of socioeconomic status, social network, and competence on subjective well-being in later life: A meta-analysis. *Psychology and Aging*, 15(2), 187–224. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.15.2.187>
- Prager, K. J. (1995). *The psychology of intimacy*. Guilford Press.
- Policarpo, V. (2015). What is a friend? An exploratory typology of the meanings of friendship. *Social Sciences*, 4(1), 171–191. <https://doi.org/10.3390/socsci4010171>

- Ropoki, P., & Madoglou, A. (2021). Junta and Golden Dawn: The role of political identity in representational social memory and oblivion of extreme political situations. *Hellenic Journal of Psychology*, 17(3), 230–261. <https://doi.org/10.26262/hjp.v17i3.7839>
- Reiss, A. J., Jr. (1959). Rural-urban and status differences in interpersonal contacts. *American Journal of Sociology*, 65(2), 182–195. <https://doi.org/10.1086/222661>
- Richards, M. H., & Larson, R. (1989). The life space and socialization of the self: Sex differences in the young adolescent. *Journal of Adolescence*, 18(6), 617–626. [https://doi.org/10.1016/0140-1971\(89\)90033-8](https://doi.org/10.1016/0140-1971(89)90033-8)
- Rimé, B. (2005/2019). *Η κοινωνική επικοινωνία των συναισθημάτων*. Πεδίο.
- Roberts-Griffin, C. P. (2011). What is a good friend? A qualitative analysis of desired friendship qualities. *Penn McNair Research Journal*, 3(1), Article 5, 1–13. <https://doi.org/10.23953/cloud.ijcps.79>
- Rowell, C. H., Ciarrochi, J., Heaven, P. C. L., & Deane, F. P. (2014). The role of emotion identification skill in the formation of male and female friendships: A longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 37(1), 103–111. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.10.007>
- Rubin, Z. (1980/1987). *Οι φίλοι των παιδιών*. Κουτσουμπός.
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Parker, J. G. (2006). Peer interactions, relationships, and groups. In N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 571–645). Wiley.
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., & Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(3), 223–228. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(18\)30022-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(18)30022-1)
- Selfhout, M. (2009). *Me, myself and you: Friendships in adolescence* [Doctoral dissertation]. Utrecht University.
- Shackelford, T. K., & Buss, D. M. (1996). Betrayal in mateships, friendships, and coalitions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(11), 1151–1164. <https://doi.org/10.1177/01461672962211006>
- Shulman, S., & Laursen, B. (2002). Adolescent perceptions of conflict in interdependent and disengaged friendships. *Journal of Research on Adolescence*, 12(3), 353–372. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00037>
- Silver, A. (1989). Friendship and trust as moral ideals: An historical approach. *European Journal of Sociology*, 30(2), 274–297. <https://doi.org/10.1017/S0003975600005890>
- Six, F. E., & Latusek, D. (2023). Distrust: A critical review exploring a universal distrust sequence. *Journal of Trust Research*, 13(1), 1–23. <https://doi.org/10.1080/21515581.2023.2184376>
- Σκαπινάκης, Π., Μαγκλάρα, Κ., Μπέλλος, Σ., Γκάτσα, Τ., Μιχάλης, Γ., & Μαυρέας, Β. (2007). Η σχέση των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων με τις ψυχικές διαταραχές στην περίοδο της όψιμης εφηβείας. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 24, 19–29.
- Smart, C., Davies, K., Heaphy, B., & Mason, J. (2012). Difficult friendships and ontological insecurity. *The Sociological Review*, 60(1), 91–109. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2011.02048.x>
- Stephens, N. M., Markus, H. R., & Phillips, L. T. (2014). Social class culture cycles: How three gateway contexts shape selves and fuel inequality. *Annual Review of Psychology*, 65, 611–634. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115143>
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M., & Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 323–338. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.2.323>
- Τσιβάκου, Ι. (2017). *Ατομικισμός και φιλία*. Σιδέρης.
- Τσίτος, Β. (2022). *Έμφυλες αναπαραστάσεις για τη φιλία μαθητών/ριών γενικών λυκείων* [Διδακτορική διατριβή]. Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Χρηστάκης, Ν & Χαλάτσης, Π. (2010). *Φιλικές σχέσεις. Νοήματα και πρακτικές στις ομόφυλες και στις ετερόφυλες φιλίες*. Ελληνικά γράμματα.

- Xiao, S. X., Hashi, E., Korous, K. M., & Eisenberg, N. (2019). Gender differences across multiple types of prosocial behavior in adolescence: A meta-analysis of the Prosocial Tendency Measure–Revised (PTM-R). *Journal of Adolescence*, 77, 41–58. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.10.002>
- van der Poel, M. G. (1993). *Personal networks: A rational-choice explanation of their size and composition*. Swets & Zeitlinger.
- Vincent, C., Neal, S., & Iqbal, H. (2018). *Friendship and diversity: Class, ethnicity and social relationships in the city*. Palgrave Macmillan.
- Wagner, L. (2019). Good character is what we look for in a friend: Character strengths are positively related to peer acceptance and friendship quality in early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 39(6), 864–903. <https://doi.org/10.1177/0272431618791286>
- Walker, R. (2014). *The shame of poverty*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199684823.001.0001>
- Way, N. (2011). *Deep secrets. Boys' friendships and the crisis of connection*. Harvard University Press.
- Way, N. (2013). Boys' friendships during adolescence: Intimacy, desire, and loss. *Journal of Research on Adolescence*, 23(2), 201–213. <https://doi.org/10.1111/jora.12047>
- Wied, M., Branje, S., & Meeus, W. (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*, 33(1), 48–55. <https://doi.org/10.1002/ab.20166>
- Williams, G. (2015). *Men and friendship: An exploration of male perceptions of same-sex friendships* [Master's thesis, University of New Orleans]. ScholarWorks@UNO. <https://scholarworks.uno.edu/td/1996>
- Wood, J. T. (2012). Φύλο και προσωπικές σχέσεις. Στο C. Hendrick & S. S. Hendrick (Επιμ.), *Στενές σχέσεις* (Επιμ. Π. Κορδούτης, σσ. 369–384). Πεδίο.
- Wiseman, J. P. (1986). Friendship: Bonds and binds in a voluntary relationship. *Journal of Social and Personal Relationships*, 3(2), 191–211. <https://doi.org/10.1177/0265407586032004>
- Wright, P. H. (1982). Men's friendships, women's friendships and the alleged inferiority of the latter. *Sex Roles*, 8(1), 1–20. <https://doi.org/10.1007/BF00287852>
- Wright, P. H. (1984). Self-referent motivation and the intrinsic quality of friendship. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1(1), 115–130. <https://doi.org/10.1177/0265407584011007>

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ | RESEARCH PAPER

The socio-psychological construction of friendship in middle adolescence

Vassilis TSITOS¹, Anna MADOGLOY¹¹ Department of Psychology, School of Social Science, Panteion University

KEYWORDS

Friendship
Gender representations
Socio-educational level
Area of residence
Middle adolescence

CORRESPONDENCE

Vassilis Tsitos
Department of Psychology
Panteion University
136, Syngrou Av. 17671 Athens
v_tsitos@panteion.gr

ABSTRACT

Friendships, as positive relationships, are a field of study in Positive Psychology. The aim of the research is to explore the socio-psychological construction of friendship in 920 students of general high schools (15-17 years old, Average: 16.4). We examine differences on the social representations of friendship based on participants' gender, socio-educational level, and residence area (Athens/provincial cities). Participants were asked to write down three word/phrases about what friendships means. The innovation of the research lies in the fact that, through the method of Factorial Correspondence Analysis (FCA), it gives adolescents the opportunity to record their perceptions of friendship, presenting novel information about the issue. The results show that friendship in middle adolescence is represented as an ideal interpersonal relationship of mutual trust, love, good company and help. Girls mostly perceive friendship as an expression of interpersonal communication, emotional security and love, while institutional heteronormativity affects boys and girls. Boys' friendships are experienced in terms of wandering in space and time, while hegemonic masculine identity prevents the emotional description of their friendships. In addition, friendships are influenced by the socio-educational level of the parents and the area of residence. Adolescent's friendships of low parents' socio-educational level, who live in provincial cities, are characterized by an allocentric orientation, increased levels of solidarity, equality, and mutual help, while they are more strict in issues of betrayal of trust. Adolescents of upper parents' socio-educational level, who live in Athens, represent friendships by an individualistic tendency and spend more free time for fun with their friends, while helping friendship is conceptualized as reinforcement of the their personal image. In conclusion, adolescent friendships are not simply individual constructs of free choice, since they are indubitably influenced by adolescents' gender, social status, and the area of urban or provincial residence.